

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

Wrocław, dnia 3 czerwca 2022 r.

Poz. 3004

UCHWAŁA NR VI/44/2022 RADY MIEJSKIEJ W POLANICY-ZDROJU

z dnia 25 maja 2022 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami gminy Polanica-Zdrój na lata 2022 – 2025

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2022 r. poz. 559) oraz w związku z art. 87 ust. 1, 2, 3, 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. z 2022 r. poz. 840) Rada Miejska w Polanicy Zdroju uchwala co, następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla gminy Polanica-Zdrój na lata 2022-2025, który stanowi załącznik nr 1 do niniejszej uchwały.

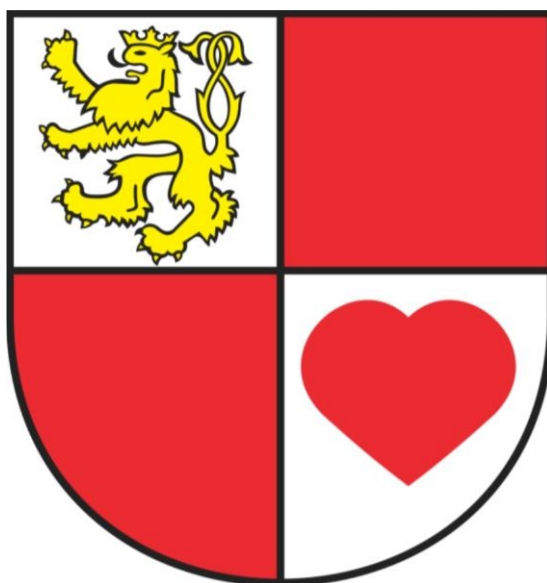
§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta Polanica-Zdrój.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia opublikowania w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego.

Wiceprzewodniczący Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju:
Tadeusz Biskupski

Załącznik do uchwały nr VI/44/2022
Rady Miejskiej Polanicy-Zdroju
z dnia 25 maja 2022 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY POLANICA-ZDRÓJ NA LATA 2022-2025

Zaopiniował:
Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu
Delegatura w Wałbrzychu
Pismo znak: W/N.5120.3.2021.KP
z dnia 29 grudnia 2021 r.

Opracowanie:
mART Marta Danielska
gez.wroclaw@gmail.com

Spis treści

1. Wstęp.....	3
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami	3
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	4
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	9
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	9
4.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	12
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	16
5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy ..	16
5.2. Charakterystyka zasobów oraz stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy Polanica-Zdrój ze wskazaniem obszarów i obiektów o szczególnym znaczeniu.....	18
5.2.1. Charakterystyka gminy.....	19
5.2.2. Zarys historii miasta	19
5.3. Dziedzictwo materialne gminy Polanica-Zdrój	22
5.4. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	31
5.4.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	31
5.4.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków	32
5.4.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego	32
5.5. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.....	37
5.6. Dziedzictwo niematerialne	39
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza SWOT.....	41
7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	43
8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami	48
9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	49
9.1. Dotacje.....	50
9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe	52
9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu.....	54
9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – pozostałe.....	55
10. Bibliografia.....	56
11. Spis tabel	56
12. Załączniki	57

1. Wstęp

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Polanica-Zdrój na lata 2022-2025 (GPOnZ) stanowi element polityki samorządowej, pozwalający na podejmowanie zaplanowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jako materiał bazowy może być wykorzystywany przez środowiska badawcze i naukowe, właściciele i posiadacze obiektów zabytkowych oraz osoby zainteresowane kulturą i dziedzictwem kulturowym. Opracowanie służyć będzie rozwojowi miasta poprzez dążenie do poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystania zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne.

W GPOnZ wskazano działania skierowane na poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Dokument uwzględnia uwarunkowania prawne, zewnętrzne oraz wewnętrzne w zakresie ochrony materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Wskazane w nim kierunki działania, tzw. priorytety, szczegółowo opisują zakres oraz cel danego zamierzenia. Realizacja celów zawartych w GPOnZ poprawi w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, wzmocni lokalne wartości oraz wspólne korzenie.

W dokumencie określono również źródła finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wraz z jego otoczeniem. Finansowanie może odbywać się ze źródeł publicznych (np. budżet państwa, budżet własny gminy, budżet jednostek samorządowych – powiatu i województwa, środki unijne, inne źródła zagraniczne), a także ze źródeł prywatnych (osób fizycznych, organizacji pozarządowych – stowarzyszeń, fundacji, osób prawnych itp.).

Niniejsze opracowanie stanowi kontynuację Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta Polanica-Zdrój na lata 2015-2018, który został przyjęty uchwałą nr XIV/75/2015 Rady miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 1 października 2015 r. GPOnZ został zaktualizowany w zakresie potencjału dziedzictwa kulturowego i źródeł finansowania oraz dostosowany do zmieniających się realiów dotyczących opieki nad zabytkami w części analizy SWOT, celów i działań.

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania GPOnZ stanowi ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 840) która mówi o obowiązku sporządzania przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne na okres czterech lat programu opieki nad zabytkami.

W świetle ustawy, ochrona zabytków to aktywność administracji publicznej, która ma na celu stworzenie sprzyjających okoliczności prawnych, finansowych i organizacyjnych służących zachowaniu, zagospodarowaniu i utrzymaniu zabytków, zapobieganie zagrożeniom, niszczeniu, niewłaściwemu użytkowaniu, uszczupleniu zasobów zabytków, a także kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków oraz uwzględnianie tych zadań w kształtowaniu polityki planistycznej i środowiskowej. Terminem „opieka nad zabytkami” ustawa obejmuje działania właścicieli zabytków, które tworzą warunki dla naukowego badania zabytków, prowadzenia przy nich prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, zabezpieczenia i utrzymania ich samych oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie oraz popularyzowania i upowszechniania wiedzy o nich. W ustawie określono kwestie związane z ochroną i zarządzaniem dziedzictwem kulturowym, a szczególnie zagadnienia tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, organizację organów ochrony zabytków (zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonuje Generalny Konserwator Zabytków w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzcy konserwatorzy zabytków działający w imieniu wojewodów), zakres i formy ochrony zabytków którymi są: wpisanie do rejestru zabytków, wpisanie na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji

o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego, a także zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Zapisy ustawy, zwłaszcza w punktach dotyczących form ochrony zabytków, są komplementarne do zapisów ustaw o samorządzie terytorialnym (o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz o ochronie przyrody). Ustawa dookreśla zakres zadań dotyczących ochrony zabytków i opieki nad nimi administracji samorządu gminnego i powiatowego.

Art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy wyznacza cele opracowania GPOnZ, w szczególności są to:

Art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy wyznacza cele opracowania GPOnZ, w szczególności są to:

- 1) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 2) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 3) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 4) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 5) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 6) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie jego ochrony, określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

• **Konstytucji RP** (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Dz. U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483 z późn. zm.) w przepisach:

– **Art. 5:** „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

– **Art. 6 ust. 1:** „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”; ust. 2: Rzeczpospolita Polska udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

– **Art. 86:** „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

• **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t. j. Dz. U. 2022 poz. 840), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

– **Art. 3**, który definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

– **Art. 4**, który objaśnia, że ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

– **Art. 5**, który określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii kultury”.

– **Art. 6**, który klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

a) krajobrazami kulturowymi,

b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,

c) dziełami architektury i budownictwa,

d) dziełami budownictwa obronnego,

e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,

f) cmentarzami,

g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,

h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,

b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,

c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,

d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (...),

f) instrumentami muzycznymi,

g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,

h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

– **Art. 7**, który określa formy ochrony zabytków:

1) wpis do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza możliwości wydania decyzji o wpisie do rejestru wchodzących w skład tych układów lub zespołu zabytków nieruchomych. Wpisanie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie decyzji o wpisie do rejestru tego zabytku. Wpisy do rejestru są wolne od opłat (art. 9). Skreślenie z rejestru zabytków następuje na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy, lub z urzędu, na podstawie decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (art. 13). Na podstawie tej decyzji wojewódzki konserwator zabytków występuje z wnioskiem o wykreślenie wpisu z księgi wieczystej i z katastru nieruchomości. Informacja o skreśleniu ogłaszana jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Wykreślenia wolne są od opłat (art. 14). Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków – na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o wpisie z urzędu – w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;

2) uznanie za pomnik historii;

3) utworzenie parku kulturowego;

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

– **Art. 16 ust. 1**: „Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej”.

– **Art. 17**, który określa zakazy i ograniczenia na terenie parku kulturowego dotyczące: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej; zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych; umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1; zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury; składowania lub magazynowania odpadów.

– **Art. 18**: „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego

powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

– **Art. 19**, który wskazuje, że: „1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

- 1) ochronę zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) ochronę zabytków nieruchomości, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków”.

– **Art. 20**, który mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenów.

– **Art. 21**: „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

– **Art. 22**: „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;

3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

– **Art. 89** który wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”.

• **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 559), gdzie w art. 7 ust. 1 pkt 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury (...) oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach i rozporządzeniach, w tym w:

- **Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 503);
- **Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane** (t. j. Dz. U. z 2021 r. poz. 2351);
- **Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska** (t. j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1973);
- **Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 916);
- **Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (Dz. U. z 2021 r. poz. 1899);
- **Ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 194);
- **Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1057);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków** (Dz. U. z 2021 r. poz. 81);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenie rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem** (Dz. U. z 2021 r., poz. 56);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2017 r. poz. 1674);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”** (Dz. U. z 2004 r. Nr 124, poz. 1304);

- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę** (Dz. U. z 2011 r. Nr 89, poz. 510);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 71, poz. 650).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 385);
- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (t. j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1479).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

GPOnZ jest zgodny z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się GPOnZ połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym. Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy, które dotyczą problematyki ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.

GPOnZ zbieżny jest ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w następujących dokumentach:

• Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 został przyjęty uchwałą nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r.

Głównym celem projektu Programu jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. W okresie 4 lat realizowany będzie we współpracy z państwowymi instytucjami kultury i organami administracji publicznej poprzez trzy cele szczegółowe podzielone na kierunki działania, tj.:

Cel szczegółowy 1: „Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego”, podzielony na kierunki działania:

1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym.
2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym.

Cel szczegółowy 2: „Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami”, podzielony na kierunki działania:

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.
2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

Cel szczegółowy 3: „Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa”, podzielony na kierunki działania:

1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa i jego wartości.
2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

• Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) zwana SOR została przyjęta uchwałą nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej Uchwałą Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r.

SOR jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa, która określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągania oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR.

Głównym celem SOR jest tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym.

Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

1). Obszar e-państwo – kierunek interwencji:

1. Budowa i rozwój e-administracji – orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony projekt strategiczny:

Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej – kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

2). Kapitał ludzki i społeczny – kierunek interwencji:

4. Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2030 r.:

– Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocnienia kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).

– Wzmocnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

• Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 zwana SRKS została przyjęta uchwałą nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. To kontynuacja i aktualizacja Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020. SRKS jest jednym z instrumentów realizacji Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule SRKS: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

– obszar 1: Współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,

– obszar 2: Kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,

– obszar 3: Kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

Pełniejszego wykorzystania wymaga wpływ wybranych zasobów i narzędzi z obszaru kultury i dziedzictwa narodowego na poziom kapitału społecznego, m.in. w wymiarze budowania tożsamości i kształtowania postaw obywatelskich. Wydarzenia, inicjatywy i zasoby o charakterze kulturalnym mogą wzmocnić poczucie wspólnoty i tożsamości, cementować środowiska lokalne, stwarzać przestrzeń do poszukiwań i inspiracji oraz stanowić miejsce spotkań dla różnych grup wiekowych i zawodowych. Niski poziom kapitału społecznego oraz podziały społeczne utrudniają budowanie wspólnoty państwowej, a także wpływają na osłabienie więzi z państwem i jego instytucjami.

Znaczenie kultury dla rozwoju i jakości kapitału społecznego jest wieloaspektowe. Z jednej strony warunkuje ona zachowania i postawy, ustanawia kody i sposoby komunikowania oraz organizacji

społeczeństwa, z drugiej zaś stanowi zasób materialnych i niematerialnych dóbr, które tworzą fundament tożsamości i spoiwo społeczności. Potencjał kulturowy determinuje więc w istotnym zakresie sposoby podejmowania decyzji, umożliwia budowanie atmosfery otwartości i wzajemnego zaufania. Dziedzictwo kulturowe, umożliwiając budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości, jest kluczowym elementem potencjału kulturowego i stanowi bezcenny zasób, który powinien być wykorzystany dla obecnego i przyszłego rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków.

Projekt zakłada trzy cele szczegółowe Strategii, które obejmują:

1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne poprzez: usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami, rozwój i wzmocnienie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej.
2. Wzmocnienie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich poprzez: tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmocnienia uczestnictwa w kulturze, ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury, digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury, umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę, wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.
3. Wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przez sektory kultury i kreatywne poprzez: wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju, rozwój kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych, wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa.

W ramach celu szczegółowego 2 SRKS wyróżniono ponadto następujące priorytety:

- 2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmocnienia uczestnictwa w kulturze,
- 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury,
- 2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury,
- 2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę,
- 2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

Poniżej zostały przedstawione projekty, które związane są pośrednio z ochroną dziedzictwa kulturowego oraz których okres realizacji wykracza powyżej 2021 r. Projekty strategiczne SOR przypisane do zakresu interwencji SRKS:

- Narodowy Program Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego – program obejmujący takie działania, jak: rozwój instytucji dialogu obywatelskiego, zniesienie barier rozwojowych dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego, reformę systemu finansowania organizacji przez państwo, edukację obywatelską i historyczną oraz rozwój wolontariatu.
- Niepodległa – program budowania kapitału społecznego i wspólnoty obywatelskiej, zogniskowany wokół obchodów 100. rocznicy odzyskania niepodległości Polski, obejmujący m.in. kształtowanie postaw patriotycznych, budowanie pamięci zbiorowej i spójnego wizerunku Polski, włączanie obywateli do działania na rzecz dobra wspólnego.
- Pakiet dla Przemysłów Kreatywnych – ukierunkowany na wsparcie innowacyjnych produktów sektorów kultury i kreatywnych. Pakiet umożliwi budowanie przewagi konkurencyjnej w sektorze i przeciwdziałanie odpływowi kapitału kreatywnego. Proponowane działania obejmują m.in. wprowadzenie zachęt dla realizacji produkcji audiowizualnych w Polsce, wprowadzenie wakacji podatkowych dla firm z sektora kreatywnego, ustanowienie tzw. szybkiej ścieżki podatkowej dla międzynarodowych produkcji z segmentu audiowizualnego.
- Program Klub – program wspierający działalność klubów sportowych (skierowaną do dzieci i młodzieży), które stanowią lokalne centra aktywności społecznej oraz są miejscem aktywnego spędzania czasu, budowania więzi społecznych i rozwijania kompetencji, takich jak umiejętność pracy w grupie, wytrwałość czy pracowitość.
- Rozwój Czytelnictwa – projekt ma na celu poprawę stanu czytelnictwa w Polsce poprzez wzmocnienie roli bibliotek publicznych, szkolnych i pedagogicznych jako lokalnych ośrodków życia społecznego stanowiących centrum dostępu do kultury i wiedzy.

SRKS definiuje również dodatkowe projekty strategiczne, które nie znalazły się w SOR. Zostały one opisane we wcześniejszych fragmentach niniejszego dokumentu poświęconych poszczególnym celom SRKS. Lista projektów strategicznych SRKS obejmuje:

– Rozwój turystyki kulturowej – projekt ma na celu realizację działań systemowych dotyczących zabytków znajdujących się na szlakach kulturowych i uznanych za Pomniki Historii, w tym dofinansowanie prac konserwatorskich oraz projektów wspierających proces upowszechniania dziedzictwa kulturowego i jego wartości, a także aktywizujących zaangażowanie społeczne w proces ochrony i opieki nad zabytkami. Celem projektu jest stymulowanie rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez wzrost atrakcyjności turystycznej oparty na zasobach kulturowych.

4.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Przy sporządzaniu GPOnZ omówiono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy wynikające z dokumentów na poziomie:

– wojewódzkim: Program opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego na lata 2021-2024, Strategia rozwoju województwa Dolnośląskiego 2030, Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego, Projekt Planu zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego;
– powiatowym: Strategia Rozwoju Sudety 2030.

GPOnZ jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi w wojewódzkich i powiatowych dokumentach programowych oraz z dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy.

• Program opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego na lata 2021-2024

Program opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego na lata 2021-2024 został przyjęty przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego uchwałą nr XXXIV/686/21 z dnia 24 czerwca 2021 r.

Jest to podstawowy dokument służący inicjowaniu, wspieraniu oraz koordynowaniu prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechnianiu i promowaniu dziedzictwa kulturowego przez jednostki samorządu terytorialnego.

Głównym celem Programu jest określenie warunków organizacyjnych i finansowych dla realizacji zadań w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami, zgodnie z kompetencjami Samorządu Województwa Dolnośląskiego.

Za cel strategiczny uznano zachowanie i zrównoważone wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla wzmocnienia tożsamości Dolnego Śląska. Zgodnie z tym, dziedzictwo to jest zasobem umożliwiającym budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości mieszkańców regionu. Stanowi zarówno przedmiot ochrony, jak i znaczące potencjał, który może i powinien być wykorzystywany w rozwoju społecznym i gospodarczym województwa.

Wyznaczone cele operacyjne, podporządkowane celowi strategicznemu, dotyczą dwóch obszarów działań:

Cel operacyjny 1: Zintegrowane zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego.

Priorytety:

1. Wsparcie działań związanych z dokumentowaniem zabytków w województwie dolnośląskim.
2. Wsparcie finansowe działań związanych z ratowaniem i użytkowaniem zabytków.
3. Budowanie i wzmacnianie współpracy podmiotów zaangażowanych w ochronę dziedzictwa kulturowego.

Cel operacyjny 2: Wzmocnienie tożsamości i marki regionu poprzez zasoby dziedzictwa kulturowego.

Priorytety:

1. Kształtowanie tożsamości regionalnej przez działania edukacyjne i promocyjne.
2. Wzmocnienie zaangażowania społecznego w zakresie opieki nad zabytkami.
3. Wzmacnianie marki regionu w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego.

• Strategia rozwoju województwa Dolnośląskiego 2030

Strategia rozwoju województwa Dolnośląskiego 2030 została przyjęta uchwałą nr XXXII/932/13 przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego dnia 28 lutego 2013 r. Strategia wytycza cele i kierunki rozwoju regionu, prezentuje potencjał Dolnego Śląska i określa wspólną płaszczyznę działań poszczególnych regionów.

Jako cele strategiczne wyznaczono między innymi:

Cel strategiczny: Odpowiedzialne wykorzystanie zasobów i ochrona walorów środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego.

Konkretyzacją tychże celów są cele operacyjne (priorytety) oraz przyporządkowane im przedsięwzięcia strategiczne – grupy zadań strategicznych.

Cel operacyjny: Ochrona obiektów i terenów dziedzictwa kulturowego.

Przedsięwzięcia strategiczne – grupy zadań strategicznych:

- Wsparcie przedsięwzięć służących rozwojowi kultury i dziedzictwa kulturowego w regionie.
- Wspieranie i udostępnianie zintegrowanych działań służących ochronie dziedzictwa kulturowego i jego promocji.
- Wsparcie zagospodarowywania i udostępnienia na cele turystyki lub kultury najważniejszych obiektów zabytkowych oraz miejsc historycznych o znaczeniu ponadregionalnym.

W Strategii opisano środowisko kulturowe województwa. Na terenie województwa dolnośląskiego obserwuje się dużą różnorodność form krajobrazu oraz bogactwo dziedzictwa kultury materialnej. Większość miast Dolnego Śląska posiada historycznie wykształcony układ przestrzenny z obiektami zabytkowej zabudowy.

Podkreślono, że ważnym elementem dziedzictwa kulturowego na Dolnym Śląsku są miejscowości uzdrowiskowe. W 2015 r. w województwie dolnośląskim funkcjonowało 11 uzdrowisk statutowych, w tym Polanica-Zdrój.

W dokumencie nie wyróżniono obiektów z terenu miasta Polanica-Zdrój.

• Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego

Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego została przyjęta uchwałą nr 2696/III/09 przez Zarząd Województwa Dolnośląskiego dnia 28 kwietnia 2009 r. W Programie najważniejszą pozycję wśród turystycznych walorów krajoznawczych, o charakterze kulturowym, zajmują zabytki architektury i budownictwa. Turystyczna waloryzacja zabytków wyłoniła listę najcenniejszych obiektów zabytkowych województwa. Warunkiem zainteresowania turystycznego zabytkami archeologicznymi jest ich odpowiednie wyeksponowanie w terenie i przystosowanie dla potrzeb zwiedzających. Dotyczy to przede wszystkim stanowisk archeologicznych o własnej, czytelnej formie krajoznawczej.

Analiza grup walorów województwa dolnośląskiego pozwala stwierdzić, że:

- liczne tereny i obiekty zabytkowe, dają możliwość tworzenia i eksploatacji szlaków krajoznawczych,
- istnieje możliwość tworzenia szlaków historycznych, edukacyjnych, wykorzystujących lokalizację rzadkich miejsc ważniejszych bitew oraz martyrologii z okresu II wojny światowej. Zwiększenie atrakcyjności zabytków ma odbywać się m.in. poprzez ożywienie zabytków cyklicznymi imprezami, odpowiednią infrastrukturą i kalendarzem imprez. Mocnymi stronami rozwoju turystyki na Dolnym Śląsku są wysokie walory kulturowe łączące dorobek kultur: polskiej, czeskiej, austriackiej i niemieckiej oraz rozbudowana baza turystyczna, zwłaszcza w rejonach górskich i uzdrowiskowych. Program wskazuje także słabe strony rozwoju turystyki na Dolnym Śląsku, do których należą między innymi: zły stan zabytków oraz brak sprawnego regionalnego i lokalnego systemu informacji turystycznej.

W Programie wskazano działania mające na celu promocję i rozwój ruchu turystycznego w rejonie, w tym:

Działanie 1.1.3. Opracowanie koncepcji oraz wdrożenie produktu sieciowego „Era miast – dusza miast”.

Projekt dający impuls dla turystycznego rozwoju małych i średnich miast regionu poprzez kreowanie tematycznych ofert typu „miasta sztuki” – „miasta baroku” 7 dni – 7 miast.

Inne możliwe tematy „wiązań miast” w kompozycję ofert turystycznych:

1. Era miast – „miasta muzyki – miasta festiwaali” 5 dni – 5 miast i 7 wydarzeń („2009 – Rok Chopinowski” – np. Duszniki Zdrój, Polanica-Zdrój, Świdnica, Jelenia Góra, Wałbrzych)
2. Era miast – „Uzdrowiska Dolnego Śląska – miasta zdrowia i kultury” 7 dni – 7 miast (Duszniki Zdrój, Polanica-Zdrój, Lądek Zdrój, Szczawno Zdrój, Kudowa Zdrój, Świeradów Zdrój, Jedlina Zdrój).

Wśród wybranych hitów turystycznych wskazano Uzdrowisko w Polanicy (Subregion Ziemia Kłodzka). Wyróżniono także festiwal, który odbywał się w Polanicy Zdroju – Ogólnopolski Festiwal Filmów Amatorskich Pol-8.

• Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego został przyjęty uchwałą nr XIX/482/20 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 16 czerwca 2020 r.

Plan uwzględnia wymogi, określone w art. 39 ust. 3 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym i określa między innymi system obszarów chronionych, w tym obszary ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, ochrony uzdrowisk oraz dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Wyznaczona wizja zagospodarowania przestrzennego: Jeden region, różne obszary, spójny rozwój, różne Potencjały – Dolnyśląsk 2030.

Wśród wyznaczonych czterech celów polityki zagospodarowania przestrzennego samorządu województwa jeden związany jest z dziedzictwem kulturowym: Cel 2. Racjonalny i zrównoważony sposób wykorzystania zasobów środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu.

Rozwój przestrzenny terenów zurbanizowanych dokonuje się w oparciu o racjonalne wykorzystanie zasobów przyrodniczych i kulturowych oraz przy uwzględnieniu zróżnicowanych zasobów krajobrazowych, prowadzony jest w sposób minimalizujący szkody środowiskowe i konflikty funkcjonalno-przestrzenne:

- przeciwdziałanie skutkom degradacji krajobrazu jest skuteczne, zasoby krajobrazowe są uwzględniane w zagospodarowaniu przestrzennym a obszary wyróżniające się pod względem krajobrazu zachowują swoją wizualną odrębność;
- obszary cenne przyrodniczo stanowią system odporny na zagrożenia;
- najcenniejsze założenia przestrzenne o historycznym rodowodzie zachowały czytelny układ i stanowią istotne elementy krajobrazu kulturowego;
- cenne zespoły i obiekty zabytkowe znajdują się w dobrej kondycji, są udostępniane, a ich wartości podlegają trwałej ochronie;
- zasoby rolniczej przestrzeni produkcyjnej są wykorzystywane z uwzględnieniem naturalnych uwarunkowań;
- zasoby kopaliny użytecznych są chronione i racjonalnie użytkowane;
- zintegrowany system magistralnych szlaków turystycznych wzmacnia gospodarczo udostępniane ośrodki i obszary.

W Planie wyznaczono cele i kierunki polityki przestrzennego zagospodarowania województwa dolnośląskiego. Poniżej przedstawione te, które związane są z ochroną dziedzictwa kulturowego.

Cel 2. Racjonalny i zrównoważony sposób wykorzystania zasobów środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu.

Kierunek 2.2. Wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego i krajobrazu.

Bogactwo i różnorodność dziedzictwa kulturowego Dolnego Śląska wynika z wielonarodowej i wielowyznaniowej specyfiki regionu. Pod względem liczby zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków województwo dolnośląskie zajmuje pierwszą pozycję w Polsce. Zasoby te stanowią bardzo istotny czynnik umożliwiający budowanie i utrwalanie tożsamości regionalnej oraz rozwijanie potencjału społecznego i gospodarczego. W Planie nie wskazano konkretnych obiektów.

Zapewnienie ochrony i opieki nad zabytkami należy do kompetencji organów administracji publicznej. Samorząd województwa wykonuje zadania w tym zakresie jako jednostka samorządu terytorialnego odpowiedzialna za ochronę zabytków na terenie województwa oraz jako właściciel zabytków stanowiących mienie województwa.

Najważniejszym zadaniem jest poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych oraz historycznie ukształtowanych miejskich założeń przestrzennych, które pilnie wymagają podjęcia prac ratowniczych. Konieczne jest utrzymanie wartości historycznych świadczących o tożsamości i indywidualnych cechach założeń urbanistycznych, takich jak układ przestrzenny z centralnie usytuowanym rynkiem i dominującymi obiektami, ratuszem, kościołem oraz kwartałami mieszczańskiej zabudowy.

Ustalenia w zakresie polityki Samorządu Województwa Dolnośląskiego

Działania służące zapewnieniu ochrony i poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego oraz utrzymaniu wielokulturowej tożsamości regionu, w tym:

- 1) poprawa stanu założeń przestrzennych o zachowanej strukturze urbanistycznej oraz zespołów zabytkowych przez wsparcie finansowe samorządu województwa,
- 2) zachowanie miejsc pamięci utrwalających wielokulturową tożsamość regionu przez wsparcie finansowe samorządu województwa.
2. Wskazanie w Planie obszarów i zespołów zabytkowych wnioskowanych do objęcia ochroną w formie parku kulturowego i pomnika historii dla zachowania wartości krajobrazu kulturowego o wysokim znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego.
3. Wspieranie rozwoju systemu regionalnych szlaków turystycznych poprzez:
  - 1) opracowanie koncepcji rozwoju systemu regionalnych szlaków turystycznych z uwzględnieniem obszarów o niewykorzystanym potencjale turystycznym,
  - 2) włączenie regionalnych szlaków turystycznych w udostępnianie zasobów przyrodniczych i kulturowych będących w gestii samorządu województwa,
  - 3) poprawę dostępności turystycznej województwa przez integrację regionalnych szlaków z systemem węzłów przesiadkowych komunikacji zbiorowej.
4. Opracowanie zintegrowanej strategii rozwoju regionalnych klastrow turystycznych.

Postulaty kierowane do gmin:

1. Uwzględnianie założeń „Programu opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego” w gminnych programach opieki nad zabytkami w celu skoordynowania działań w sferze ochrony zabytków.
2. Wskazywanie w dokumentach planistycznych obiektów i obszarów, które powinny uzyskać ustawową formę ochrony zabytków (wpis do rejestru zabytków lub ujęcie w wojewódzkiej ewidencji zabytków).
3. Realizacja regionalnych szlaków turystycznych oraz powiązanie ich z zasobami przyrodniczymi i kulturowymi gmin z wykorzystaniem systemów lokalnych szlaków turystycznych.
4. Realizacja funkcji turystycznych w ramach rewitalizacji obszarów zdegradowanych.
5. Dostosowanie rozwoju zaplecza turystyki i rekreacji do zmian klimatu poprzez:
  - 1) realizację transportu zbiorowego w obszarach i ośrodkach o atrakcyjnych turystycznie zasobach przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych, jako standardu ich komunikacyjnej obsługi,
  - 2) wykluczenie z realizacji infrastruktury sportów zimowych obszarów o niewystarczających zasobach wód, których eksploatacja dla wytwarzania sztucznego śniegu zagraża lokalnemu środowisku naturalnemu.
6. Integracja szlaków wodnych ze szlakami pieszymi, rowerowymi i konnymi w ich otoczeniu (wzdłuż rzek o sezonowej zmienności poziomu wód).

• **Strategia Rozwoju Sudety 2030**

Strategia Rozwoju Sudety 2030 została opracowana we wrześniu 2018 r. To strategia rozwoju społeczno-gospodarczego południowej i zachodniej części województwa dolnośląskiego na lata 2020–2030, obejmująca swoim zasięgiem subregiony wałbrzyski i jeleniogórski (NUTS 3).

Ideą niniejszej Strategii, sposób jej powstania, obszar, cele itp. wpisują się najnowsze założenia polityki Unii Europejskiej nakierowanej na nowoczesne wieloszczeblowe współzrządzenie oraz tożsamości lokalnej. Natomiast podstawą wdrażania założeń stać się ma ukierunkowanie działań na budowę terytorium.

W Strategii wyznaczono podstawowe kierunki rozwoju, przyporządkowane do celów strategicznych: cele operacyjne (priorytety) i przedsięwzięcia strategiczne (w ramach których JST powinny tworzyć grupy zadań strategicznych). Poniżej wskazano te, które związane są z dziedzictwem kulturowym.

Cel strategiczny: Terytorium przyjazne dla środowiska, wykorzystujące swój potencjał.

Cel operacyjny: Ochrona, rewitalizacja i udostępnianie walorów kulturowych.

Przedsięwzięcia strategiczne – grupy zadań strategicznych:

1. Rewitalizacja zabytkowych układów urbanistycznych, założeń uzdrowiskowych oraz rewaloryzacja obiektów zabytkowych.
2. Modernizacja infrastruktury instytucji kultury i muzeów (zwiększenie bezpieczeństwa i dostępności do zasobów dziedzictwa kulturowego).
3. Wykreowanie programu wsparcia dla miejscowości z obszaru Porozumienia Sudety 2030 o wysokich walorach kulturowych, niebędących siedzibami gmin.
4. Wsparcie działań z zakresu kultury budujących/wzmacniających wspólną tożsamość terytorium Porozumienia Sudety 2030.
5. Wyznaczenie obszarów szczególnie cennych kulturowo i objęcie ich planowaniem miejscowym (MPZP), na bazie współpracy JST z właściwymi instytucjami.

Cel operacyjny: Rozwój infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i uzdrowiskowej.

Przedsięwzięcia strategiczne – grupy zadań strategicznych:

1. Wsparcie współpracy na rzecz tworzenia infrastruktury turystycznej (duża i mała architektura, punkty widokowe, parkingi, parki miejskie, strefy odpoczynku itp.).
2. Kooperacja z Zarządami Uzdrowisk w celu harmonijnego rozwoju zaplecza turystyczno-rekreacyjnego kurortów.
3. Współpraca na rzecz rozwoju zintegrowanej sieci ścieżek rowerowych i tras spacerowych.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

• Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Polanica-Zdrój

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Polanica-Zdrój zostało przyjęte uchwałą nr XLVIII/337 /2006 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 24 października 2006 r., następnie przyjęto uchwałą nr V/34/2019 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 16 maja 2019 r. w sprawie uchwalenia zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Polanica-Zdrój

Studium jest podstawowym dokumentem dla władz samorządowych gminy, na podstawie którego prowadzona ma być polityka i strategia działań, przede wszystkim w sferze zagospodarowania przestrzennego, ale także w sferze społeczno-gospodarczej i ekologicznej, które bezpośrednio lub pośrednio wpływają na kształtowanie struktury przestrzennej i układu funkcjonalno-przestrzennego.

W Studium określono sposób ochrony środowiska kulturowego. Ze względu na uzdrowiskowy charakter gminy jednym z ważniejszych celów polityki gminy jest ochrona środowiska kulturowego realizowana poprzez:

- przestrzeganie już ustanowionych form ochrony, szczegółowo omówionych w tomie I „Uwarunkowania rozwoju”;
- zachowanie elementów dziedzictwa kulturowego poprzez prowadzenie polityki sprzyjającej ochronie środowiska kulturowego, dążenie do odbudowy i rewaloryzacji zabytków architektury i budownictwa;
- ustanawianie różnych form ochrony, obejmujących poszczególne elementy środowiska kulturowego.

W Studium określa się następujące podstawowe kierunki ochrony środowiska kulturowego:

- zachowanie obiektów o wartościach kulturowych poprzez ich rewaloryzację, adaptację do współczesnych potrzeb i wymogów;
- rozszerzenie zakresu ochrony poprzez ustanowienie obszarów ochrony konserwatorskiej w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego;

- przekształcenie i waloryzacja obiektów dysharmonijnych w oparciu o przepisy miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
- kontynuacja rozwoju budownictwa w oparciu o walory kulturowe na zasadzie kontynuacji cech przestrzennych – kształtowanie skali i formy nowej zabudowy w nawiązaniu do historycznej, jako jej twórczej interpretacji;
- aktywizacja turystyczna gminy polegająca w większym stopniu na wykorzystaniu walorów kulturowych.

W Studium wyznaczono strefy ochrony konserwatorskiej – strefa ochrony konserwatorskiej części zdrojowej miasta, została określona dla części zdrojowej miasta wraz z promenadą nad rzeką Bystrzycą Dusznicką i sąsiadującymi terenami zabudowy związanej funkcjonalnie i przestrzennie z uzdrowiskiem. Obszar ten charakteryzuje się szczególną wartością historyczną ze względu na widoczną historyczną strukturę przestrzenną. Granice strefy przebiegają wzdłuż rzeki Bystrzyca Dusznicka, wzdłuż zabudowy na ul. Zdrojowej, wzdłuż ul. Kłodzkiej, z wyjątkiem terenu dworca autobusowego, a następnie wzdłuż ul. Tranzytowej, ul. Zdrojowej, wzdłuż zabudowy na al. Róż i ul. Brzozowej do ul. Górskiej, ul. Wiejską do ul. Krynicznej z włączeniem terenu działek budowlanych po jej północno-zachodniej stronie.

W strefie tej zakłada się bezwzględny priorytet wymagań i ustaleń konserwatorskich nad względami wynikającymi z działalności inwestycyjnej, gospodarczej i usługowej. Działania konserwatorskie w strefie zmierzają do zachowania historycznego układu przestrzennego i do konserwacji jego głównych elementów – rozplanowania, przebiegu ciągów komunikacyjnych, kompozycji wewnątrz urbanistycznych, historycznych linii zabudowy i układów zieleni. Należy dążyć do utrzymania historycznych podziałów własnościowych.

W budownictwie należy stosować materiały występujące w lokalnym budownictwie zdrojowym, tj. cokoły wykonane lub oblicowane kamiennymi ciosami (zalecany piaskowiec), pokrycia dachów z dachówki ceramicznej lub cementowej w kolorach tradycyjnych. W zakresie kształtowania wielkości bryły i detalu architektonicznego zaleca się stosowanie rozwiązań architektonicznych nawiązujących do zabudowy powstałej przed rokiem 1945. Wszelka działalność inwestycyjna, budowlana, w tym przebudowy, remonty, adaptacje, dostosowywanie do współczesnych funkcji, czy też dokonywanie podziałów nieruchomości znajdujących się w obszarze strefy wymaga uzgodnienia z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków.

Strefa ochrony konserwatorskiej wyznaczona została dla zabytkowego cmentarza ewangelickiego. Obejmuje ona obszar nieczynnego cmentarza ewangelickiego położonego w północno-wschodniej części Polanicy-Zdrój, przy ul. Polnej. Obszar ten powinien zostać wyróżniony z otoczenia poprzez zastosowanie odpowiedniego ogrodzenia oraz umieszczenie znaku informującego o zabytkowym charakterze miejsca. Teren w obrębie cmentarza wymaga uporządkowania, jednak prace związane z pielęgnacją jego przestrzeni należy prowadzić w oparciu o wytyczne konserwatorskie.

Ustalono także strefę ochrony ekspozycji części zdrojowej miasta, która obejmuje obszar znajdujący się na południowy-wschód od strefy ochrony konserwatorskiej części zdrojowej miasta. Granica strefy ochrony ekspozycji przebiega ul. Tranzytową, ul. Kłodzką, wschodnimi granicami miasta, a następnie linią kolejową i rzeką Bystrzyca Kłodzka na południu. Strefa ta stanowi zabezpieczenie właściwego eksponowania zespołów i obiektów zabytkowych o szczególnych wartościach krajobrazowych. W przypadku nowej inwestycji na obszarze danej strefy obowiązuje uzyskanie opinii Wałbrzyskiej Delegatury Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w celu weryfikacji projektu w ramach zgodności skali projektowanej zabudowy z zabudową istniejącą. Kubatura projektowanych obiektów nie powinna zdominować i przysłaniać istniejącej zabudowy.

Kolejną wytyczoną strefą jest strefa ochrony krajobrazu kulturowego miasta obejmująca obszar integralnie związany z zespołem zabytkowym, znajdujący się w jego otoczeniu lub obszary o charakterystycznym krajobrazie, które zostały ukształtowane w wyniku działalności człowieka. Ze względu na wpis do rejestru zabytków miasta strefę stanowi cały obszar administracyjny miasta. Działania konserwatorskie w strefie obejmują ochronę układu dróg, ścieżek spacerowych, alej, szpalerów, grobli, stawów oraz przebiegu cieków wodnych. Dla inwestycji projektowanych na obszarze strefy (na etapie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego) konieczne jest uzyskanie opinii Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków.

• Polanica-Zdrój. Studium Historyczno-Urbanistyczne

Studium Historyczno-Urbanistyczne zostało opracowane przez Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków we Wrocławiu w 2006 r. (obecnie Narodowy Instytut Dziedzictwa). Jest to dokument, który zawiera szczegółowe dane dotyczące obiektów architektonicznych.

W Studium została przeprowadzona analiza historii miasta, genezy nazwy, wyszczególniono strefy ochrony konserwatorskiej, które zostały uwzględnione w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego miasta. Integralną częścią Studium jest katalog zabytków, który zawiera charakterystykę obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Stan zachowania obiektów został określony w 2006 r. Wytyczne konserwatorskie wymagają przeprowadzenia aktualizacji.

5.2. Charakterystyka zasobów oraz stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy Polanica-Zdrój ze wskazaniem obszarów i obiektów o szczególnym znaczeniu

Krajobraz kulturowy jest indywidualnym wizerunkiem miejsca, łączącym elementy przyrody, klimatu i ukształtowania terenu oraz zachodzących na tym terenie procesów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z działalnością człowieka. Ujawnia się poprzez dziedzictwo materialne – kształtujące krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne – zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności, także związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i odtwarzane przez ludzi w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Krajobraz kulturowy jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Jego ochrona jest najistotniejszym czynnikiem kształtowania tożsamości i osobowości mieszkańców, by mogli identyfikować się ze swoim miastem i siedliskiem oraz zrozumieć jego historię.

Polanica-Zdrój jest położona w atrakcyjnej, bogatej w walory przyrodnicze przestrzeni. Otoczona jest łagodnie wznoszącymi się górami, lasami i łąkami. Na wyjątkowość miasta wpływ ma przede wszystkim jej główne bogactwo – wody mineralne. Polanica-Zdrój jest przykładem miasta wyróżniającego się architekturą unikatową w skali kraju. Wśród miejscowości o charakterze uzdrowskim Polanica-Zdrój prezentuje zachowaną tożsamość miasta uzdrowskiego. Tożsamość miasta to suma elementów, które ją identyfikują m.in. przywiązanie do tradycji, kontynuowanie rozwoju z poszanowaniem dorobku minionych pokoleń. To również lokalne społeczeństwo, które w życiu codziennym świadomie lub nieświadomie utrwała indywidualną specyfikę miasta. Elementem zasadniczo wpływającym na atmosferę oraz estetykę miasta jest jego architektura tzw. architektura zdrojowa. Tworzą ją obiekty dostosowane do pełnienia funkcji uzdrowskich: domy zdrojowe, łaźienki, pijalnie, hale spacerowe oraz zagospodarowane tereny zielone, przede wszystkim parki zdrojowe z obiektami towarzyszącymi: muszlami koncertowymi, pawilonami, teatrami. Dodatkowo podkreślającym znaczenie tożsamości kurortu są wybudowane wille i pensjonaty, w których zastosowano detal architektoniczny oraz wzornictwo stylowe charakterystyczne dla domów zdrojowych.

5.2.1. Charakterystyka gminy

Polanica-Zdrój to miasto uzdrowiskowe położone w województwie dolnośląskim, w podregionie Jeleniogórsko-Wałbrzyskim, w powiecie kłodzkim. Polanica-Zdrój graniczy z następującymi gminami: od strony zachodniej, północnej i północno-wschodniej – z gminą Szczytna (powiat Kłodzki); od południa – z gminą Bystrzyca Kłodzka (powiat Kłodzki); od wschodu – z gminą Kłodzko (powiat Kłodzki). Miasto podzielone jest na siedem obrębów: Nowy Zdrój, Stary Zdrój, Piekielna Góra, Centrum, Nowy Wielisław, Sokołówka oraz Sokołówka Lasy. Ogólna powierzchnia gminy wynosi 1722 ha.

Miasto usytuowane jest w makroregionie Sudety Zachodnie jednocześnie znajduje się w mezoregionach: Góry Stołowe, Góry Bystrzyckie i Kotlina Kłodzka. Obejmuje obszar na północ i południe od rzeki Bystrzycy Dusznickiej. Teren miasta zlokalizowany jest w zlewni rzeki Bystrzycy Dusznickiej. Rzeka Bystrzyca Dusznicka odprowadza wody do Nysy Kłodzkiej, która stanowi dopływ rzeki Odry. Bystrzyca Dusznicka w tym rejonie stanowi wyraźną oś hydrograficzną tego rejonu.

Polanica-Zdrój położona jest na wysokości 370-560 m n.p.m. w dolinie Bystrzycy Dusznickiej, u stóp Gór Stołowych i Bystrzyckich, porośniętych przeważnie lasami iglastymi. Jej centralna i północna część leży w Kotlinie Kłodzkiej, część północno-zachodniej wchodzi na płaszczyznę Szczytnika w Górach Stołowych, południowa część miasta sięga stoków Gór Bystrzyckich. Główną funkcją miasta jest funkcja uzdrowiskowa Polanica-Zdrój cechuje się ponadprzeciętnym wskaźnikiem lesistości (ponad 52%). Dodatkowym atutem jest zwartość kompleksów leśnych i parkowych oraz uzupełnienie ich o roślinność towarzyszącą zabudowie i rolnictwu (szpalery, zieleń przydrożna, śródpolna).

Na terenie miasta można wskazać następujące tereny ochrony krajobrazowej:

- Otulina Parku Narodowego Gór Stołowych – północno-zachodnia część miasta Polanica-Zdrój znajduje się w otulinie Parku Narodowego Gór Stołowych;
- Obszar chronionego krajobrazu Góry Orlickie i Bystrzyckie – południowo-zachodnia część miasta, w przeważającej części zalesiona, zlokalizowana jest w granicach Obszaru Chronionego Krajobrazu Gór Bystrzyckich i Orlickich;
- Piekielna Dolina – jednym z piękniejszych krajobrazowo terenów zlokalizowanych w Polanicy-Zdroju jest obszar obejmujący przełomowy odcinek doliny Bystrzycy Dusznickiej oddzielający Góry Stołowe od Gór Bystrzyckich
- na terenie miasta obecnie znajduje się 31 pomników przyrody prawnie chronionych;
- parki: Park Zdrojowy, Park Centralny, Park Szachowy, Park Józefa oraz Park Różaneczników.

5.2.2. Zarys historii miasta¹

Najwcześniejszy zapis źródłowy dotyczący Polanicy pochodzi z 1347 r. Znajduje się w kłodzkiej księdze sądu stanowego dla szlachty. Informacja mówi o czterech łanach czynszowych ziemi w Polanicy. Jest również prawdopodobne, iż jako osiedle powstała dużo wcześniej. Pierwszym wymienionym w źródłach właścicielem był Mikołaj z Głuboczy. Polanica znajdowała się w rękach rodu von Glaubitz (Głubos, Glaubus, Głubocz, Głubocz) do końca wojen husyckich. Wśród właścicieli wymienia się: Ottona Młodszeo (Scolaris) z Głuboczy, Ottona Blizny z Głuboczy oraz jego spadkobierców: Mikołaja, Jerzego, Bernarda. Ostatnim właścicielem z rodu Głuboczów był w 1433 r. Bernard ze Szczerby. Po jego śmierci dobra otrzymała jego żona Dorota, w tym Polanicę. Po wojnach husyckich majątek przejął ród von Lazan. Nie wiadomo jak i kiedy trafił w ich ręce. Wiadomym natomiast jest fakt, że Dorota Głubocz mająca w Polanicy dożywocie – nie brała w tym udziału. Dwukrotnie wychodziła za mąż. W skład majątku przekazany jej synom z trzeciego małżeństwa brak jest zapisu dotyczącego Polanicy. Najprawdopodobniej w momencie zawarcia nowego (drugiego) związku małżeńskiego jej prawa co do Polanicy wygasły. Lazanowie władali Polanicą od 1463 r do 1494 r. W 1478 r.

¹ Program opieki nad zabytkami dla miasta Polanica-Zdrój na lata 2015-2018

ostatni właściciel z rodu von Lazan – Zygmunt sprzedał połowę Polanicy, Szczytnej i Mikowic Wenkowi Geringowi z Gierałtowa, natomiast drugą część Polanicy zachował do końca swojego życia. Po jego śmierci – Henryk, książę ziebicki i hrabia kłodzki, przejął ją jako wakujące lenno i podarował w 1494 r. klasztorowi augustianów w Kłodzku. Podarowane dwa łany utraciły charakter lenna i zostały przekształcone w alodium. Pozostały w posiadaniu augustianów przez 101 lat. W tym samym czasie druga część majątku często zmieniała właścicieli, aż wreszcie Sebastian von Ullersdorf w 1538 r. sprzedał ją miastu Kłodzko, które uposażyło nią swój szpital. Do Polanicy należały także grunty wchodzące w skład królewskiej wsi. Pierwsza wzmianka o nich pochodzi z 1534 r. W 1556 r. na północnym krańcu wsi powstała Nowa Polanica, natomiast w 1577 r. cesarz Rudolf II sprzedał rycerzowi Friedrichowi von Falkenhain jedenaste gospodarstwo oraz tereny leśne, gdzie założono Sokołówkę. Kolejne źródła z XVI w. donoszą o trzecim feudalnym właścicielu gruntów. W zakresie administracji kościelnej tereny Polanicy podlegały probostwu w Szalejowie Górnym, gdzie każdorazowy proboszcz w Szalejowie posiadał zwierzchność gruntową nad jedną zagrodą polaniczną. Ostatnim niezależnym majątkiem był folwark utworzony z trzech uprzednio zakupionych i połączonych gospodarstw kmiecyh. Był w posiadaniu Ernesta Peschke, następnie objął go w drodze zamiany za swe wolne gospodarstwo Marcin Franc. Kolejnym właścicielem został Jerzy z Gronenbergu. Pod koniec XVI w. przeor augustianów, będący również proboszczem kłodzkim, zrezygnował ze swoich godności prosząc papieża Klemensa XVIII o przekazanie probostwa i klasztoru w ręce jezuitów. W 1595 r. papież wyraził zgodę i przekazał jezuitom probostwo kłodzkie wraz z majątkiem i prawami. W skład włości wchodziła również Polanica. Jezuiti będąc pod wrażeniem walorów krajobrazowych Polanicy, zakupili od Zygryda z Sokołówki część, którą jego ojciec nabył od cesarza, wraz z prawami sądownictwa nad całą wsią oraz folwark należący do Jerzego z Gronenbergu. W związku z przeprowadzoną transakcją przez jezuitów do końca XVIII w. utrwalił się podział na dwie zasadnicze części – jedną podległą zwierzchności miasta Kłodzko (przekazaną w posiadanie szpitalowi), drugą – podległą zwierzchności jezuitów. Podczas wojny trzydziestoletniej Polanica ucierpiała w wyniku rabunków i podpałów. Wojny w XVIII w. destabilizowały życie. Głód, epidemie i ekspedycje wojskowe rujnowały mieszkańców. Okres spokoju i stabilizacji rozpoczął się po 1763 r. W 1773 r. papież Klemens XIV rozwiązał zakon jezuitów. Posiadłości zgromadzenia przeszły na własność państwa pruskiego. Trzy lata później jezuicką Polanicę wraz z innymi dobrami przekazano pod zarząd królewskiego urzędu szkolnego.

W 1788 r. znaczną część pojezuickiego majątku kupił Fryderyk von Rheden z Szalejowa Dolnego. Kolejnymi właścicielami byli: radca kłodzki Wilhelm Denius (1791 r.), Karl Anton von Pohl z Jugowa (1805 r.), Florian Bittner ze Szczytnej (1817 r.). Dopiero kupiec z Kłodzka Joseph Gromls, nabywając wieś w 1827 r., przyczynił się do jej rozbudowy organizując uzdrowisko. Ocembrował jedno z pięciu tryskających wówczas źródeł, wznosił dom zdrojowy (drewniane łazienki) i zamienił okoliczne pola na ogród. Ponadto w Polanicy istniała już wówczas szlifiernia szkła, młyny wodne, tartak, browar, wytwórnia sadzy i leśniczówka. Początkowo uzdrowisko i folwark wraz z zamkiem stanowiły jedną nieruchomość ok. 58-60 ha. Z czasem poszczególne obiekty zmieniały właścicieli. W 1838 r. majątek polaniczny kupił od Gromlsa-Herman Lindheim – kupiec z Odrzychowic. Następnym właścicielem była Albertyna Bittner, która rozparcelowała nabyty majątek pozostawiając przy zamku i łazienkach jedynie 17 ha. W 1844 r. folwark zakupił Franciszek Rathmann. Dokonał on kolejnej parcelacji, wydzielił z posiadłości zamek wraz z otoczeniem i sprzedał go łącznie ze źródłem radcy finansowemu z Kłodzka Storchowi. Od jego żony w 1853 r. zamek i źródło wykupił baron Filip Otto von Herzele, zamieszkały na stałe w Berlinie. W wyniku przeprowadzonej reformy uwłaszczenia chłopów w latach 1853-1855 właściciele folwarku oraz szpital kłodzki utracili swoje prawa przysługujące im jako właścicielom gruntowym. Zamek w 1862 r. ponownie odkupił Rathmann, w imieniu Fundacji Katolickiej, która po remoncie umieściła w zamku sierociniec. Rathmann kupił również folwark ze źródłem. Od Rathmanna w 1873 r. majątek nabył przemysłowiec z Wrocławia Wenzel Hoffman. Zakupił on również gospodarstwo kmieccie nr 5 o powierzchni około 19 ha. Od tego momentu datuje się ożywiony rozwój Polanicy jako renomowanego uzdrowiska. W wyniku starań nowego właściciela powstał rozległy park, zbudowano nową pijalnię wód, dom zdrojowy i teatr. W 1875 r. Polanicę odwiedziło około 131 kuracjuszy. Od 1879 r. zaczęto wykorzystywać miejscowe złoża borowiny, które przyczyniło się do dalszego wzrostu zainteresowania wśród

kuracjuszy. W 1880 r. było ich około 300, a w 1890 r. – 726. Rozpoczęto butelkowanie wody mineralnej ze źródła „Jerzy” i jej wysyłkę. Wenzel Hoffman przekazał majątek w spadku swojemu synowi Pawłowi, który sprzedał go w 1901 r. baronowi Wolfgangowi Goltzowi. W Polanicy biło wówczas 7 źródeł. Wykorzystywano dwa najwydajniejsze źródła: Jerzego i Józefa. W 1903 r. przeprowadził on odwierty, pozyskując nowe, bardzo wydajne źródła Wielka Pieniawa (der Große Sprudel) oraz Goplana (Charlottensprudel). Baron sprzedał uzdrowisko w 1904 r. nowo powstałej spółce z ograniczoną odpowiedzialnością Badeverwaltung Altheide pod przewodnictwem wrocławskiego radcy handlowego Haasego. W 1904 r. miejscowość nabyła lekarską spółkę, która w bardzo krótkim czasie doprowadziła uzdrowisko do rozkwitu, zajmując się także szeroko jego reklamą. W latach 1905-1910 powstała nowoczesna rozlewnia wód mineralnych. W 1906 r. otwarto luksusowy dom kuracyjny, który posiadał 130 pokoi – dzisiejsze sanatorium Wielka Pieniawa. Był on uważany za najnowocześniejszy na Śląsku, ponieważ posiadał własny zakład przyrodoleczniczy z pełnym wyposażeniem. Wybudowano nową kolumnadę z pijalnią (1906 r.), powstał kompleks mieszczący pijalnię, salę spacerowo-koncertową i kawiarnię zdrojową, były tu także pokoje dla kuracjuszy. W 1909 r. ukończono budowę sanatorium kardiologicznego (dzisiaj szpital uzdrowski „Zdrowie”). W 1900 r. w Polanicy było 1313 kuracjuszy, w 1907 r. – 4828, w 1910 r. – 6404, a w 1913 r. – 9024. Zakwaterowanie w uzdrowisku zapewniało około 10 hoteli i gospód, a leczeniem zajmowało się 12 lekarzy.

Do 1910 r. wybudowano około 50 nowych pensjonatów o standardzie adekwatnym do Domu Zdrojowego. W latach 1905-1910 zarząd zakupił 96 ha gruntów przyległych do terenów zdrojowych, skupiając ponad 116 ha ziemi, w tym 29 ha lasów. W lasach wytyczono ścieżki o różnym nachyleniu i stopniu trudności ich pokonywania. W 1911 r. oddano do użytku tzw. Nowe Łazienki. Budynek oprócz pijalni posiadał 100-metrową halę spacerową oraz wyposażono go w 40 kabin kąpielowych.

Z początkiem I wojny światowej uzdrowisko adaptowano na szpital wojskowy, ale już w 1915 r. wznowiono działalność uzdrowską. We wczesnych latach międzywojennych liczba kuracjuszy dochodziła do 10 000. W 1925 r. do użytku oddano teatr, a w 1930 r. Nowe Łazienki. Dawny teatr zamieniono na kasyno. W tym też okresie zbudowano tor saneczkowy i skocznię narciarską. Specjalnie dla Polaków, licznie odwiedzających kurort, urządzono w 1933 r. polską kuchnię. Drukowano dla nich prospekty reklamowe w języku polskim.

W czasie II wojny światowej rozbudowa uzdrowska została zahamowana. Ponownie sanatoria zamieniono na szpitale wojskowe. W miejsce kuracjuszy pojawili się ranni żołnierze niemieccy. Po zakończeniu wojny, 16 czerwca 1945 r., przybyli pierwsi urzędnicy i nadali miejscowości nazwę Puszczaków-Zdrój. Używano jej do końca 1946 r., kiedy to Polska Komisja Nazewnictwa zmieniła ją na Polanica-Zdrój. Polanica otrzymała prawa miejskie. Pierwszym burmistrzem został Kazimierz Dąbrowski.

W 1946 r. rozpoczął się pierwszy powojenny sezon uzdrowski. Nie budowano nowych zakładów przemysłowych, ograniczając się tylko do modernizowania już istniejących. Rozbudowano miejscową rozlewnię wód mineralnych do rozmiarów największej w kraju, zmodernizowano tartak i hutę szkła technicznego. Sława Polanicy-Zdroju zwiększa się po 1950 r. dzięki nowym metodom leczenia chorób geriatrycznych, wprowadzonym przez lekarza-humanistę dr Józefa Matuszewskiego (mleczko pszczele), oraz chirurgii plastycznej zastosowanej po raz pierwszy w Polsce przez dr S. Grodzkiego. W 1967 r. oddano do użytku nowy, duży hotel „Polanica”. W latach 70-tych powstało pierwsze osiedle mieszkaniowe i wzniesiono dużo nowych pensjonatów i domów jednorodzinnych. Zmieniono także organizację ruchu kołowego, usunięto ruch tranzytowy poza Polanicę i ograniczono lokalny ruch w centrum uzdrowska. W 1974 r. powstał Zespół Uzdrowski Kłodzki z siedzibą w Polanicy, który zgrupował pod jednym zarządem obiekty sanatoryjno-uzdrowskie w Polanicy-Zdroju, Dusznikach-Zdroju i Kudowie-Zdroju. Po 1970 r. w mieście rozwinęło się budownictwo pensjonatowe, jednorodzinne, budowano również duże obiekty hotelowe. W latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych powstały spółdzielcze osiedla mieszkaniowe liczące 410 mieszkań.

5.2.2.1. Etymologia nazwy miasta Polanica-Zdrój²

W źródłach średniowiecznych występowała nazwa: czu der Heide, Haide, Heida, Heyde, Heidaw, Heydow. Nazwa jest różnie tłumaczona. Słowo die Heide w języku niemieckim oznacza: step, błonie, wrzosowisko lub wrzos. Biorąc pod uwagę, iż tereny wokół Polanicy-Zdrój pokryte były wrzosowiskami takie tłumaczenie nazwy w odniesieniu do Polanicy jest uzasadnione. Istnieje również prawdopodobieństwo tłumaczenia nazwy jako Starolesie. W 1556 r. przy północnym krańcu Polanicy założono nowe osiedle, które objęło część ziemi ornej oraz duże połacie lasów i otrzymało nazwę Neuheide (Nowa Polanica). Natomiast dotychczas istniejąca część wsi Heide zmieniła swoją nazwę na Altheide (Stara Polanica). Do 1929 r. pozostawały jako odrębne miejscowości, które później zostały połączone przyjmując nową nazwę Altheide Bad.

Po II wojnie światowej w maju 1945 r. nazwę zmieniono na Puszczyków Zdrój od znaczenia „puszcza”, a znajdującej się ówczesnie poza miastem stacji kolejowej nadano nazwę Wrześniów (od „wrzosowiska”). W maju 1946 r. Komisja Ustalania Nazw Miejscowości ustaliła nazwę Polanica-Zdrój (od kolejnego znaczenia słowa Heide). Dnia 7 maja 1946 r. nadano miejscowości polską nazwę Polanica-Zdrój.

5.3. Dziedzictwo materialne gminy Polanica-Zdrój³

Procesy osadnicze i rozwój przestrzenny gminy znacząco wpłynęły na stan zachowania i występowanie niektórych rodzajów obiektów i zespołów zabytkowych. Do obszarów o najwyższych wartościach krajobrazowych należą, zarówno obszary o krajobrazie gminnym, jak i otwartym. W tej części przedstawiono najbardziej charakterystyczne i najcenniejsze obiekty znajdujące się na terenie gminy Polanica-Zdrój.

I. HISTORYCZNE UKŁADY PRZESTRZENNE

Reprezentowane przez układy urbanistyczne i ruralistyczne, czyli sposób rozmieszczenia składników zespołu historycznego zawierający zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym sieci ulic i dróg oraz ich wzajemne powiązania funkcjonalne i widokowe. Układ urbanistyczny dotyczy miast, układ ruralistyczny wsi.

• Historyczny obszar miasta Polanica-Zdrój

Miasto Polanica-Zdrój składa się z kilku historycznie samodzielnych miejscowości właściwej Polanicy: Polanicy Górnej (Neu Heide) położonej na północny-zachód, osiedla Siemków (Wiesehäuser, od 1965 r. Polanica-Górna) oraz położonych na południe od linii kolejowej Kłodzko-Duszniki-Zdrój wsi: Sokołówka (Falkenheim) i Pokrzywno (Nesselgrund), na południowy-zachód Nowa Sokołówka (Neu Falkenheim) a na południowy-wschód. Nowy Wielisław (Neu Wilmsdorf). Każda z wymienionych części tworzących obecną Polanicę posiada swój rys historyczny.

• Historyczny układ urbanistyczny miasta Polanica-Zdrój

Pierwotny układ średniowieczny Polanicy nie jest udokumentowany. Na mapie z końca XVIII w. widoczna jest zabudowa wzdłuż rzeki, na obu jej brzegach. Na mapie z 1781 r. zaznaczone zostały źródła mineralne w środkowej części miejscowości oraz młyn zlokalizowany poza obszarem zabudowanym nad rzeką w kierunku północno-wschodnim. Elementem determinującym i stymulującym wpływającym na zasiedlenie i wykształcenie późniejszej funkcji Polanicy, było ulokowanie w 1595 r. na terenie obejmującym źródła lecznicze siedziby klasztoru jezuitów z Kłodzka. Polanica urbanistycznie kształtowała się od poł. XVII w. w formie nieregularnego układu ulic, których przebieg był uzależniony od ukształtowania terenu. Najstarszą częścią układu przestrzennego Polanicy jest dwór z budynkiem poklasztornym oraz zespół uzdrowiskowy przy

² Program opieki nad zabytkami dla miasta Polanica-Zdrój na lata 2015-2018

³ Ibidem...

źródłach leczniczych (pijalnia i hala spacerowa, ujęcia źródeł). Wraz z parkiem zdrojowym tworzą centralny punkt. Kompozycja zabudowy jest niejednolita, również podyktowana ukształtowaniem terenu.

II. ARCHITEKTURA UZDROWISKOWA

Obiektami wyróżniającymi się w Polanicy-Zdroju są obiekty dostosowane do pełnienia funkcji zdrojowych. Należą do nich: domy zdrojowe, teatr, pijalnie, sale spacerowe jak również wille, pensjonaty oraz sanatoria. W budownictwie mieszkaniowym zastosowano jednolity styl podgórski. W budownictwie uzdrowiskowym wykorzystano bogaty detal architektoniczny: werandy, balkony, zadaszenia, balustrady, zdobienia na elewacjach. Wyjątkowo prezentują się obiekty dostosowane do potrzeb kuracjuszy, zlokalizowane w centrum miasta.

Architektura zdrojowa nie jest jednoznacznie określona, wyróżnia się cechy stylu neoklasycznego, barkowego lub eklektycznego, łączącego w sobie elementy stylu secesyjnego. Na szczególną uwagę zwracają zabudowania byłego folwarku jezuickiego położone na wzgórzu kościelnym. Obiekty stanowią swoistą dominantę w przestrzeni miejskiej. Początkowo były przeznaczone jako miejsca wypoczynku dla braci jezuickich, później również kuracjuszy. Z czasem ich funkcja uległa zasadniczej zmianie. Jednakże nadal pozostają elementem charakterystycznym miasta oraz szczególną wizytówką.

• Szpital Uzdrowiskowy „Wielka Pieniawa”

Szpital Uzdrowiskowy „Wielka Pieniawa” położone jest w centrum Parku Zdrojowego. Projektantem obiektu był kłódzki architekt – Andreas Ernst. Budowa obiektu rozpoczęła się w 1905 r., oddany do użytku 20 czerwca 1906 r. Luksusowy obiekt posiadał 130 miejsc hotelowych, w tym apartamenty z salonem i sypialnią, salę bankietową, czytelnię, pokój muzyczny, palarnię i restaurację. Wyposażony był w centralne ogrzewanie, instalację elektryczną, windę. Na początku I wojny światowej budynek adaptowano na szpital wojskowy. Rok później szpital przeniesiono do klasztoru i hotel pełnił znów swoją funkcję. W 1929 r. według projektu Ernsta Ziesela z Berlina-Charlottenburga, dobudowano nowe skrzydło Domu Zdrojowego z zakładem przyrodolecznictwem, pracownią elektrokardiograficzną i inhalatorium dla leczenia górnych dróg oddechowych oraz 50 kabin kąpielowych. W czasie II wojny światowej budynek ponownie pełnił funkcję szpitala. Do 1945 r. właścicielem domu zdrojowego była niemiecka spółka akcyjna. Po wojnie obiekt przeszedł na własność skarbu państwa i przekazany został pod zarząd i w użytkowanie Państwowego Uzdrowiska w Polanicy-Zdroju. Budynek otrzymał nową nazwę – Sanatorium „Wielka Pieniawa” i funkcję tę pełni do dziś.

Budynek wybudowano w stylu secesji połączonej ze stylem podgórskim. W latach 1968-1972 wykonano remont kapitalny. Zniszczono wówczas dekoracyjną stolarkę balkonów i wykuszy, konstrukcję szachulcową na trzecim piętrze, mansardowe okna w połaci dachowej, secesyjne sztukaterie nad oknami oraz ozdobne szczyty i wieże w ryzalitach elewacji frontowej i skrzydłach bocznych. Remont w dużej mierze zniszczył także detal architektoniczny oraz zmienił proporcje bryły, poprzez częściowe usunięcie wież, szczytów, wykuszy i balkonów, jednocześnie ujednolicił i spłaszczył elewację. W 1984 r. wymieniono ceramiczne pokrycie dachu na blachę ocynkowaną.

Sanatorium posiada zróżnicowaną bryłę, jest w całości podpiwniczone, czterokondygnacyjne z tym, że ze względu na różnicę wysokości terenu piwnice w lewym skrzydle przechodzą w sutereny w prawym skrzydle. Budynek kryty dachem wielospadowym z dwiema wieżami (pierwotnie sześcioma) – wieża frontowa kryta dwukondygnacyjnym, spłaszczonym hełmem cebulastym, wieża boczna hełmem kopulastym.

W 2002 r. uruchomiono w obiekcie basen rekreacyjno-leczniczy, w 2008 r. pierwszą w Polsce „Słoneczną Plażę”, w 2010 r. – kompleks rekreacyjny „Słoneczne Termy” z basenami i strefą saun. W ramach projektu Międzynarodowy Turystyczny Produkt Markowy „Uzdrowiska Kłódzkie” dofinansowanego z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej, w latach 2010-2011 przeprowadzono inwestycję, dzięki której Szpital Uzdrowiskowy „Wielka Pieniawa” odzyskał dawną świetność. Wykonano remont elewacji budynku, sale rehabilitacyjne w formie oranżerii, tarasy w postaci ogrodów zimowych oraz rozbudowano i zmodernizowano Zakład Przyrodolecznictwa.

• Pijalnia Zdrojowa

Kompleks wybudowano w latach 1910-1911 na zlecenie Georga Haase na działce po rozebranej willi „Hoffmann” i Zajazdu Zdrojowego. Budowę zrealizowała firma Andreasa Ernsta według projektu architektów Felixa Wilde i Paula Rothera z Berlina-Charlottenburga. Kompleks tzw. „Helenenbad” mieścił pijalnię od strony parku, halę spacerową i kawiarnię oraz część sanatoryjną zlokalizowaną od strony ul. Zdrojowej. W budynku znalazły się ponadto nowoczesne urządzenia medyczne, np. aparat rentgenowski. W późniejszym czasie hala spacerowa została oszklona, dobudowano również absydę ze sceną i przemianowano na salę koncertową. Drewnianą więźbę dachową pokryto czerwoną dachówką ceramiczną, natomiast kopułę nad westybuliem pijalni blachą miedzianą. Pijalnia i westybul została wyłożona na ścianach flizami, posadzki (również hali spacerowej) wykonano z marmurowego terazzo. Oprócz pijalni wody i sali spacerowej urządzono pijalnię mleka i kefiru. Na końcu 100 m hali spacerowej znajdowało się podium dla orkiestry, a obok liczne sklepiki, cukiernia oraz czytelnia i palarnia. Od strony dzisiejszej ul. Zdrojowej kompleks mieścił na piętrze część sanatoryjną z pokojami dla 60 osób w przyziemiu. Natomiast od strony obecnej ul. Bystrzyckiej znalazło się wejście dla 36 pomieszczeń zabiegowych. Na ścianie od strony ul. Zdrojowej znajdowała się studzienka zwana Zdrojem Heleny, zasilana przez wodę ze źródła Wielka Pieniawa (obecnie zlikwidowana).

Koncepcja architektoniczna budynku zakładała połączenie ze sobą różnych funkcji budynku – zdrojowego i użytkowego. Budynek ma zróżnicowaną bryłę, jest całkowicie podpiwniczony. Od strony Parku Zdrojowego – budynek jednokondygnacyjny z suteroną. Od strony ul. Zdrojowej – dwukondygnacyjny z przyziemiem (druga kondygnacja w formie mezzanino). Kryty dachem czterospadowym, skrzydła boczne dachem trzyspadowym, a ryzalit dachem dwuspadowym. Nad portykiem osadzono na bębnie spłaszczoną kopułę. Obiekt od strony parku zachował swój klasycyzujący charakter, natomiast od ul. Zdrojowej w latach 70-tych budynek został pozbawiony schodów lustrzanych. Obecnie skrzydło północne zajmuje hala spacerowa z kawiarniami, w południowym skrzydle mieści się sala konferencyjna oraz kawiarnie.

• Teatr Zdrojowy im. Mieczysławy Ćwiklińskiej

Obiekt został wybudowany w 1925 r. przez firmę Otto Büttnera, według projektu architekta Ernsta Ziesela, na miejscu tzw. Kursaalu z lat 1910-1911. Teatr zaplanowano na 1000 miejsc. Obiekt dysponował niezbędnymi urządzeniami techniki scenicznej, posiadał również obniżone miejsce dla orkiestry. W 1945 r. teatr był własnością niemieckiej spółki akcyjnej. Po wojnie wraz z pozostałymi budynkami przeszedł na własność Skarbu Państwa, pod zarząd i użytkowanie Państwowego Uzdrowiska w Polanicy-Zdroju.

Budynek jest jednokondygnacyjny, częściowo podpiwniczony, posadowiony na cokole z ciosów piaskowca. Bryła budynku w części, gdzie znajduje się widownia, została przykryta dachem czterospadowym, natomiast część ze sceną została przykryta dachem trzyspadowym. Przed wejściem do budynku w elewacji frontowej znajduje się kolumnowy portyk w stylu tokańskim, znacznie niższy od widowni i sceny.

W latach 2010-2011 dzięki dofinansowaniu z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego przeprowadzono rozbudowę i modernizację budynku teatru na potrzeby Międzynarodowego Centrum Konferencyjno-Kulturalnego. Inwestycja objęła m.in. dobudowę nowej części od południowego-wschodu, wymianę instalacji, konstrukcji stalowej dachu i jego pokrycia oraz remont elewacji. Zmodernizowana została scena i wyposażenie technologiczne (w tym m.in. wyposażenie specjalistyczne pod kątem organizacji konferencji międzynarodowych).

• Sierociniec, ob. Ośrodek Szkolno-Wychowawczy, ul. Kościelna 2

Dwór (Jesuitenhoff/Schloss/Waisenhaus) został wybudowany w latach 1706-1708, z polecenia rektora klasztoru jezuitów w Kłodzku o. Johanna. Prawo własności do folwarku polanickiego nabyli jezuici od augustianów w 1597 r. Posiadłość obejmowała 2 łany czynszowe, młyn zbożowy, młyn do kory dębowej oraz łąki z prawem łowienia ryb i prawem polowania. Prawa te nabyli już w 1494 r. w formie darowizny od księcia Henryka I Ziębickiego, a w 1613 r. powiększyli swój majątek zakupując 4 gospodarstwa kmiece i 7 sadów ogrodniczych wraz z prawem władzy sądowniczej nad całą wsią. Następnie w 1630 r. nabyli od Georga Gromberga 3 scalone gospodarstwa chłopskie, stając się niemalże właścicielami prawie całej Polanicy. Najprawdopodobniej główną przyczyną poszerzenia majątku był fakt, iż jezuici docenili walory przyrodnicze,

krajobrazowe, a przede wszystkim uzdrowiskowe Polanicy. Dobra szczególnie ucierpiały wskutek wojen trzydziestoletnich. W 1645 r. majątek strawił pożar, w tym m.in. budynek, w którym przebywali jezuiti. Nowy obiekt został wzniesiony w 1650 r. na wzór kolegium jezuickiego, posiadał wówczas 12 pokoi. Budynek spłonął w 1699 r. Nowe prace, choć rozpoczęte w 1705 r., zostały przerwane z powodu najazdu Szwedów. W 1707 r. ukończono pierwsze piętro budynku składające się z 14 komnat, refektarza oraz kaplicy. Ostatecznie budynek wykończono 1708 r. Fasada budynku posiada cechy czeskiego baroku, utrzymana jest w tzw. wielkim porządku.

Po rozwiązaniu zakonu w 1773 r. król zebrał zakonników i utworzył stowarzyszenie duchownych Królewskiego Instytutu Szkolnego, które miało wykorzystywać dobra zakonne jako źródło stałych funduszy dla katolickich instytutów naukowych. W 1788 r. dobra zostały sprzedane Fryderykowi von Rheden. Kolejnymi właścicielami dóbr byli: sekretarz kłodzkiej rady miejskiej Denius (1791 r.), Pohl z Jugowa (1805 r.), kupiec Gromls (1827 r.), radca finansowy Storch (1847 r.), baron von Herzele (1853 r.). W 1859 r. pojawił się plan umieszczenia w budynku sierocińca dla potrzebujących dzieci. Pomysłodawcą był kierownik ówczesnego konwiku kłodzkiego Langer. Sierociniec powstał w budynku dworu dopiero w 1862 r., gdyż wtedy właśnie dzięki darowiźnie barona von Thiesenhausena z Kłodzka kuratorium sierocińca było w stanie odkupić od barona von Herzele budynek dworu. Dom sierot i pomocy społecznej był prowadzony przez siostry konwentu św. Jadwigi.

W 1865 r. budynek powiększono, znacznie przebudowano narożniki północny i zachodni, tak, że przybrał on kształt regularnego czworoboku. W czasach Kulturkampfu od 1878 do 1893 r. sierociniec był zamknięty. Po jego otwarciu w 1911 r. konieczne było przeprowadzenie remontu. Przebudowano wnętrza, dostosowując obiekt do potrzeb dzieci, wyposażając go w łazienki, oświetlenie elektryczne oraz zbudowano kamienne schody. W 1923 r. w budynku wybuchnął pożar. W kolejnych latach obiekt był modernizowany. Po II wojnie światowej w budynku mieściło się prewentorium dla dzieci i sierociniec Caritasu prowadzony przez przesiedlone ze Lwowa siostry józefitki. W 1961 r. dom został przekształcony w zakład wychowawczy dla dzieci opóźnionych w rozwoju, następnie w 1968 r. na terenie zakładu otwarto podstawową szkołę specjalną. Po rozwiązaniu Caritasu w 1989 r. zakład był prowadzony przez Zgromadzenie Sióstr św. Józefa. Obecnie obiekt pełni funkcję Ośrodka Szkolno-Wychowawczego.

• Dom Księża Emerytów, ob. Wojewódzki Szpital Chirurgii Plastycznej (obecnie nieużytkowany), ul. Kościelna 1

Budynek (Klosterhof/Szpital św. Antoniego/Wojewódzki Szpital Chirurgii Plastycznej) znajduje się na terenie folwarku pojezuickiego. Budynek najprawdopodobniej wybudowano w latach 1706-1720, jako zaplecze gospodarcze dla znajdującego się obok dworu. Został rozbudowany w 1911 r. przez Franza Rathmanna na duży pensjonat „Klosterhof”. W 1913 r. budynek został nabyty przez kuratorium, które nadzór powierzyło siostron jadwiżankom. Budynek wydzierżawiono Zarządowi Uzdrowiska dla celów kuracyjnych. W 1914 r. mieścił się w nim szpital wojenny dla 120 żołnierzy. Od 1924 r. funkcjonował jako prywatny zakład leczniczy Głównego Urzędu Opieki nad Ofiarami Wojny we Wrocławiu, oferując jednocześnie gościnę kuracjom. W 1924 r. w budynku spłonęła więźba dachowa i trzecie piętro. Prace remontowo-modernizacyjne trwały do 1926 r. W 1937 r. obiekt zajęty był przez Wehrmacht. Po 1945 r. budynek mieścił szpital miejski, później Rejonowy Szpital św. Antoniego, gdzie w 1951 r. uruchomiono pierwszy w Polsce oddział chirurgii plastycznej. Placówka w 1958 r. została przekształcona w Specjalistyczny Wojewódzki Szpital Chirurgii Plastycznej, którego działalność w 2005 r. przeniesiono do Specjalistycznego Centrum Medycznego. W 2006 r. nieruchomość przeznaczono na „Dom Księża Emerytów Diecezji Świdnickiej”, prowadzony w ramach działalności charytatywnej i opiekuńczej. Obecnie Dom Księża Emerytów Diecezji Świdnickiej znajduje się w willi przy ul. Dębowej 9 w Polanicy.

III. WILLE I PENSJONATY

Na terenie miasta Polanica-Zdrój znajduje się szereg willi, pensjonatów, hoteli, które decydują o estetyce miasta uzdrowskiego. Do rozwoju urbanistycznego miasta przyczynił się Zarząd Uzdrowiska – Badeverwaltung Altheide, który zatwierdzał plany architektoniczne każdego pensjonatu. Założono, iż nowe budynki będą budowane w jednolitym, podgórskim stylu regionalnym i zostaną podłączone do zaprojektowanych równocześnie sieci elektrycznej, wodociągowej i kanalizacyjnej. Zgodnie z planem budowlanym, wytyczono kilkadziesiąt parceli, gdzie każda nowo powstała willa miała posiadać przynależący do niej ogród. Tak świadome planowanie urbanistyczne nawiązywało do popularnej wówczas idei kompozycyjnej miastaogrodu. Do 1908 r. wybudowano około 20 willi, a do 1910 r. ich ilość wzrosła do 50. Do prac projektowych i budowlanych szczególnie przyczynił się Andreas Ernst, właściciel firm w Kłodzku i Polanicy. Warto również zwrócić uwagę, iż w tym okresie powstało szereg nowych ulic m.in.: Georg-Strasse (obecnie ulica Parkowa i Ogrodowa), Helenen-Strasse (obecnie ul. Matuszewskiego), Charlotten-Strasse (obecnie ul. Kryniczna), Eduard-Strasse (obecnie ul. Bolesława Chrobrego). Na wille i pensjonaty wybudowane do 1911 r. wskazuje plan przebudowy z 1911 r. Ponadto warto zwrócić uwagę, iż większość obiektów posiadała swoje własne nazwy, które są udokumentowane m.in. w planie z 1925 r. Do czasów obecnych charakter zabudowy nie uległ zmianie. Zabudowa wielorodzinna koncentruje się w pobliżu centrum, obiekty zagrodowe zlokalizowane są na obrzeżach miasta, natomiast zabudowa jednorodzinna występuje na obszarze całego miasta. Pensjonaty i wille oraz obiekty zdrojowe znajdują się w centralnej części miasta.

• **Willa „Caritas”, ob. plebania** (d. Von Steinmann-Straße, ob. ul. Kamienna 8)

Willa „Caritas” została wybudowana ok. 1900 r. przez firmę Andreasa Ernsta, jako willa „Caritas”. Właścicielka willi Agnes Wanke z Kłodzka w 1907 r. podarowała ją proboszczowi ks. Paulowi Theunerowi z Szalejowa Górnego – jako mieszkanie dla księdza i sióstr zakonnych. Do czasu ustanowienia parafii w Polanicy-Zdroju, w latach 1910-1923 był to dom katolicki prowadzony przez siostry konwentu św. Jadwigi dla katolików wymagających odpoczynku i opieki. Obecnie jest to plebania parafii pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny.

Budynek murowany, posiada dwie kondygnacje. Jest osadzony na cokole licowanym kamieniem rustykalnym. Bryła budynku okryta dachem dwuspadowym, trójboczne naroża budynku elewacji frontowej – dachem wielospadowym. W elewacji frontowej znajduje się dwukondygnacyjna weranda oszklona na poziomie parteru, wzbogacona w kolumny podtrzymujące obramienie okien. Uwagę zwraca bogaty detal architektoniczny.

• **Willa „Fundner” oraz „Hedwig”, ob. Hotel Bukowy** (d. Georg-Haase-Straße, ob. ul. Parkowa 11, 13)

Willa „Fundner” została wybudowana ok. 1910 r. przez dr Artura Fundnera. Była to dwukondygnacyjna willa z mieszkalnym poddaszem, osadzona na licowanym rustykalnym kamieniem cokole, kryta ceramicznym dachem mansardowym. W dolnej połaci dachu umieszczono murowaną facjatę, zwieńczoną trójkątnym szczytem. Facjatę okryto dachem dwuspadowym. W elewacji frontowej znajdował się trójboczny wykusz zwieńczony balkonem. W narożnej osi zlokalizowano wejście do budynku, poprzedzone wgłębnym gankiem okrytym dachem trzyspadowym, wspartym na kolumnach za pośrednictwem stylizowanego belkowania. Nad gankiem umieszczono loggie.

Willa „Hedwig” została wzniesiona ok. 1905 r. Posiada rozczłonkowaną bryłę ze zróżnicowaną ilością kondygnacji, wraz z mieszkalnym poddaszem. Przykryta jest dachem dwuspadowym, wielospadowym oraz naczółkowym. Budynek jest osadzony na licowanym rustykalnym kamieniem cokole do wysokości pierwszej kondygnacji. W budynku zastosowano bogaty detal architektoniczny: ryzality, wykusze, loggie i balkony w konstrukcji ryglowej oraz unikatową konstrukcję szachulcową.

W 2011 r. przeprowadzono prace adaptacyjno-rewitalizacyjne. Dwie wille zostały ze sobą połączone łącznikiem wzbogaconym w detal architektoniczny, markujący mur pruski. Wnętrza zostały zmodernizowane i dostosowane do potrzeb gości hotelowych. W obiekcie znajduje się ponad 70 miejsc noclegowych, restauracja, kawiarnia oraz sala konferencyjna.

- **Willa „Rheingold”** (d. Charlotten-Straße, ob. ul. Kryniczna 3)

Willa wybudowana ok. 1910 r. W latach 1949-2008 budynek funkcjonował jako Dom Wczasowy „Świt”. Bryła budynku jest silnie rozczłonkowana, o zróżnicowanej ilości kondygnacji. Przykryta różnymi rodzajami dachów – od jedno do trzyspadowego, naczółkowym, pulpitowym, etc. Na uwagę zwraca różnorodność rozwiązań architektonicznych: parterowy ganek wsparty na kolumnach, umieszczony w narożu budynku, ryzality zwieńczone iglicą lub blaszaną kopułką, liczne balkony, loggie, pawilon oraz elementy konstrukcji szachulcowej jak również różnego kształtu okna.

- **Willa „Anneliese”** (d. Georg-Haase-Straße, ob. ul. Parkowa 9)

Willa wybudowana w ok. 1910 r. przez firmę Andreea Ernsta dla sióstr Klose. Budynek wyposażono w duże pokoje z balkonami, centralne ogrzewanie oraz w windę osobową. Od 1930 r. należała do radcy sanitarnego dr Hermanna Bauke, który dokonał modernizacji II piętra. Willę w tym czasie nazywano „Haus Bauke”. Na parterze budynku znajdowała się apteka (funkcjonująca do 1954 r.) oraz pracownia malarstwa dekoracyjnego Felixa Mende.

Willa posiada zróżnicowaną bryłę o różnej ilości kondygnacji, dostosowaną do dużego spadku terenu. Jest to budynek murowany, z elementami szachulcowymi, z użytkowym dwukondygnacyjnym poddaszem. W elewacji frontowej wyróżnia się trójboczny wykusz z balkonem wspartym na kolumnach oraz odeskowane poddasze, wysunięte przed lico muru zwieńczone trójkątnym szczytem. W narożu umieszczono parterowy ganek wejścia wsparty na kolumnach, a nad gankiem podwieszany drewniany balkon.

- **Willa „Sanssouci”** (d. Georg-Haase-Straße, ob. ul. Ogrodowa 1)

Willa należy do jednego z najstarszych budynków w Polanicy-Zdroju. Została zbudowana w 1878 r. przez rodzinę Foltmannów z Wrocławia, później była wyłączną własnością Hedwig Foltmann, żony Paula Lejeune-Junga.

Willa to budynek murowany, jednokondygnacyjny, osadzony na cokole licowanym kamieniem rustykalnym. Bryła budynku przykryta jest dachem dwuspadowym, ze znacznie wysuniętym okapem na kroksztynach. W elewacji frontowej tylnej – w części środkowej – znajduje się ryzalit dwukondygnacyjny zwieńczony trójkątnym szczytem kryty blaszanym dwuspadowym dachem. Kondygnacje oddzielone są od siebie gzymsem. Na poziomie parteru umieszczony jest taras wraz z wejściem do budynku. Budynek po kapitalnym remoncie.

- **Willa „Heideschlössen”** (d. Helenen-Straße, ob. ul. Matuszewskiego 2)

Willa powstała w 1884 r. Jest to budynek dwukondygnacyjny, murowany, z użytkowym poddaszem. Bryła budynku przykryta dachem dwuspadowym, z wydatnym okapem. Osadzona jest na wysokim cokole, okrytym licowanym kamieniem. W elewacji frontowej – na wysokości parteru w środkowej osi – znajdują się kamienne schody prowadzące do wejścia. Podest wejścia zabezpieczony jest metalową balustradą. Oś środkowa przykryta jest dachem dwuspadowym. Elewacje boczne są wzbogacone ryzalitami, zwieńczonymi tarasami o ażurowych balustradach.

- **Willa „Berghaus”** (d. Schwedeldorfer-Straße bis Wenzel-Hoffmann-Straße Bahnhof-Straße und weiter Heuscheuer-Straße, ob. ul. Zdrojowa 17)

Pierwotnie w tym miejscu stał budynek mieszkalny „Berghaus”, należący do szewca Franza Klara, pochodzący z 2 poł. XIX w. Obecny obiekt (z zachowaniem pierwotnej nazwy) wybudowany został w ok. 1910 r. przez firmę Otto Büttnera. Znajdowały się tutaj pokoje do wynajęcia, zakład krawiecki Josefy Cischek oraz sklep rybny Karla Scheela z Dusznik-Zdroju. Od lat 20. XX w. w budynku mieszkali pracownicy huty szkła kryształowego Franza Wittwera.

Jest to obiekt dwukondygnacyjny, murowany. Na uwagę zwracają lukarny w konstrukcji ryglowej w dachu trzyspadowym, odeskowane pionowo balustrady balkonu wraz z koronkowymi zakończeniami oraz słupy balkonów zdobione zaciosami. Budynek jest zachowany w bardzo dobrym stanie.

- **Willa „Victoria”** (d. Helenen-Straße, ob. ul. Matuszewskiego 4)

Willa „Victoria” obecnie hotel Jantar, jest kolejnym przykładem tzw. architektury uzdrowskiej, o typowych walorach reprezentacyjnych. Budynek został wybudowany w 1905 r., w latach 1910-1915 rozbudowany o skrzydło północno-zachodnie. Obiekt posiada silnie rozczłonkowaną bryłę. Postawiony jest na cokole licowanym kamieniem rustykalnym. Posiada mieszkalne poddasze oraz suterенę na poziomie parteru. Willę okrywają dachy trzy – i czterospadowe jak również mansardowy z naczółkami. Na uwagę zwracają charakterystyczne bogate elementy architektoniczne: ryzality, trójboczne wykusze w tym wykusz zakończony kopułką z iglicą w osi bocznej, drewniane loggie, balkony jak również elementy konstrukcji szachulcowej.

IV. OBIEKTY SAKRALNE

W Polanicy-Zdroju koegzystowały ze sobą religie katolicka, ewangelicka, jak również społeczność żydowska. Wraz z rozwojem miasta zostały wybudowane dwie świątynie – kościół katolicki w 1912 r. oraz ewangelicki w 1916 r. Kościół ewangelicki nie przetrwał do czasów obecnych. Natomiast zachował się cmentarz ewangelicki. O przywiązaniu do tradycji religijnej świadczą również liczne kapliczki przydrożne.

- **Kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny, ul. Kościelna**

Kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny położony jest na wzgórzu kościelnym., który stanowi dominantę krajobrazową miasta. W 1906 r. w celu przybliżenia posług religijnych mieszkańcom Polanicy oraz kuracjom rada parafialna założyła Fundację Budowy Kościoła. Plany świątyni zostały wykonane trzy lata później przez Ludwiga Schneidera z Wrocławia. Realizacji zlecenia podjął się mistrz murarski Andreas Ernst z Kłodzka. Kamień węgielny uroczystie wmurowano dnia 10 czerwca 1911 r. Dnia 9 listopada 1911 r. mistrz blacharski – Gellrich z Kłodzka, zwieńczył wieżę kościelną hełmem. Świątynia konsekrowana została dnia 8 lipca 1912 r. przez biskupa surfagana praskiego – dr Wenzl Frind. W 1923 r. świątynia została podniesiona do rangi kościoła parafialnego.

Kościół jest świątynią neobarokową z elementami post secesyjnymi, jednonawową z transeptem oraz wielobocznie zamkniętym prezbiterium. Budowla posiada rozczłonkowaną bryłę, zaakcentowaną wieżą, zwieńczoną smukłym baniastym hełmem. Ołtarz główny wykonano z drewna lipowego i sosnowego (według projektu Ludwiga Schneidera). Organy zbudowano w 1914 r. Dzwony zostały wykonane w 1912 r. W 1917 r. skonfiskowano je na potrzeby armii. W 1927 r. w firmie „Bracia Ullrich” z Apoldy, wykonano dzwony „Paulus”, „Franziskus” i „Maria”. Ponownie w 1941 r. przekazano je na cele zbrojeniowe (zachował się jedynie wcześniejszy – z 1912 r. – dzwon „Józef”). Podświetlany zegar na wieży kościelnej ufundował w 1924 r. fabrykant Franz Wittwer z okazji narodzin swojego wnuka Klause Engela.

- **Klasztor SS. Urszulanek, ul. Fabryczna 8**

Od 1914 r. Urszulanki posiadały w Polanicy niewielki dom wypoczynkowy położony w przepięknym otoczeniu na samym skraju Piekielnej Doliny. W 1927 r. powstał nowy, większy budynek, połączony ze starym krytym pomostem o długości prawie 14 m. Budynek został przeznaczony na szkołę gospodarczą z pensjonatem dla dziewcząt. Od 1940 r. w budynku mieścił się ośrodek wypoczynkowy niemieckiej nazistowskiej Policji Bezpieczeństwa (SiPo), a następnie obóz dla przesiedleńców nr 151. Zburzono wówczas wieżyczkę z dzwonem oraz usunięto figurę Matki Boskiej z frontu. Od 1946 r. funkcjonował jako sierociniec dla dzieci repatriowanych z Niemiec, prowadzony przez polskie urszulanki. W 1952 r. został przekształcony na Państwowy Dom Dziecka. Urszulanki w 1956 r. na 11 lat wycofały się z Polanicy-Zdroju, wydzierżawiając dom zakonny Karmelitankom od Dzieciątka Jezus. Później dom na nowo wyposażono, w 1975 r. kaplica otrzymała nowy ołtarz i witraże. W 2003 r. wymieniono pokrycie dachu, dobudowano zadaszenie nad wejściem od frontu oraz w elewacji tylnej.

V. CMENTARZE

Cmentarze jako przestrzenie ukształtowane wg reguł kulturowych związanych z religią i tradycją grzebania zmarłych, opatrzone cennymi zabytkami sztuki sepulkralnej, z zachowanym układem alejek i ścieżek cmentarnych, w otoczeniu starodrzewu, stanowią ważny element dziedzictwa kulturowego. Również cmentarze nieczynne. Obiekty te należy pielęgnować i eksponować w krajobrazie miejscowości. Niezależnie od stanu zachowania cmentarze powinny być oznakowane tablicami informacyjnymi.

W przestrzeni miejskiej zlokalizowane są następujące cmentarze: cmentarz przykościelny w zespole kościelnym pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny, na terenie którego znajduje się marmurowy nagrobek proboszcza Z. Barmińskiego (+2001), cmentarz ewangelicki oraz cmentarz komunalny.

• Cmentarz ewangelicki (nieczynny), ul. Polna

Cmentarz założony został w 1924 r. na gruncie odstąpionym przez Zarząd Uzdrawiska. Po II wojnie światowej cmentarz ewangelicki został kompletnie zdewastowany. W 2006 r. wykonano prace rewitalizacyjne. Z ocalałych pomników utworzono jedną aleję, na której szczycie stoi pomnik, dawny nagrobek Kathe Fundner, w który wkomponowana została tablica z napisem: „Pamięci dawnych ewangelickich mieszkańców Polanicy-Zdroju. Ich prochy złożono tu do ziemi bożej przed 1946 r.”. Wokół zachował się pierwotny drzewostan, gdzie można jeszcze dostrzec zarysy pomników i fragmenty wystających z ziemi nagrobków lub metalowych części.

VI. OBIEKTY MAŁEJ ARCHITEKTURY – KAPLICZKI⁴

Kapliczki

Świadectwem tradycji religijnej lokalnej społeczności są rozmieszczone na terenie miasta kapliczki. Nie były one pojmowane tylko jako obiekty wzniesione ku czci świętym, lecz stanowiły wytyczoną przestrzeń – sacrum, lub kościół przydrożny, w którym odbywały się nabożeństwa. Istniejące kapliczki pochodzą głównie z XVIII w. i XIX w., najstarsza pochodzi z 1619 r. Są to niewielkie budowle głównie w postaci kapliczek słupowych.

• kapliczka przy ul. Kościuszki 10

Kapliczka powstała w XIX w. Jest to murowana kapliczka słupowa stojąca w obniżeniu potoku Wielisławka. Posiada dwukondygnacyjny postument. Zwieńczona kutym krzyżem. Wnęka zamknięta łukowo. W środku figura Matki Boskiej.

• kapliczka na skrzyżowaniu ulic Kościuszki i Baczyńskiego

Murowana kapliczka słupowa pw. św. Antoniego. Pochodzi z 1619 r. Złożona z dwóch prostopadłościennych bloków zwężających się ku górze. W zwieńczeniu niewielka, półkolistą zamknięta wnęka; obecnie z figurą św. Antoniego w środku. Na szczycie kamienna kula z umieszczonym na niej współcześnie wykonanym krzyżem. W części dolnej kapliczki znajduje się tablica z inskrypcją w języku niemieckim: Roku Pańskiego 1680 gmina Nowy Wielisław obrała za patrona św. Antoniego Padewskiego i złożyła ślubowanie obchodzić jego święto, bowiem 46 osób od zarazy zmarło.

• kaplica na skrzyżowaniu ulic Kościuszki i Baczyńskiego

Murowana, otynkowana kaplica domkowa pw. św. Antoniego postawiona w 1928 r. na gruncie podarowanym przez Josefa Volkmera. Zbudowana na planie prostokąta, z tyłu zamknięta półkolistą absydą. Nakryta dwuspadowym dachem krytym gontem; zwieńczona wieżą z sygnaturką.

• kapliczka przy polnej drodze dochodzącej do ul. Kościuszki

Posadowiona na kamiennym, kwadratowym cokole została zbudowana w 2 połowie XIX w. Dwukondygnacyjną budowlę wieńczy kamienna, w dolnej części sfazowana płyta. Na górze trapezoidalny postument z krucyfiksem. W półkolistą zamkniętej wnęce znajduje się figura Chrystusa.

• kaplica przy ul. Zdrojowej 40

Zbudowana na planie prostokąta; kryta dwuspadowym dachem pochodzi z końca XVIII w. Na elewacji frontowej znajduje się fresk z wyobrażeniem obecnego patrona - św. Wawrzyńca. W środku znajduje się figura

⁴ www.dolny-slask.org.pl (data dostępu 19.05.2021 r.)

św. Jana Nepomucena. W 1888 r. patronem kaplicy był św. Alojzy. Kaplica została poddana renowacji w 2011 r.

• kaplica przy ul. Bystrzyckiej 8

Murowana, otynkowana kaplica postawiona na planie prostokąta. Nakryta dwuspadowym dachem. W środku sklepienie kolebkowe. Nad wejściem – zamontowana wtórnie – tablica z napisem: Kto kocha Maryję na wieki nie ginie. W środku ołtarzyk. W jego centralnej części obraz Madonny trzymającej w objęciach Dzieciątka. Obok liczne obrazy i figurki. Kaplica została ufundowana na początku XX w. przez Paula Pietscha, właściciela pobliskiego gospodarstwa.

• kaplica na skrzyżowaniu ulic Zdrojowej i Tranzytowej

Kaplica pw. Najświętszej Maryi Panny; wcześniej prawdopodobnie św. Rocha. Została postawiona po ustąpieniu epidemii z 1680 r. Zbudowana na planie prostokąta; posiada półkolistą absydę i trójkątny szczyt zwieńczony wolutowymi spływami. Wejście umieszczone w zagłębieniu terenu zostało ujęte w kamienne węgarty. Nad nim tablica z inskrypcją: Pod Twoją obronę uciekamy się. W środku neobarokowy ołtarz z figurą matki Boskiej Niepokalanie Poczętej. Obok liczne obrazki.

VII. PARKI

Park Zdrojowy zrealizowany w latach 1905-1906 wokół Nowego Domu Zdrojowego – ob. Park Centralny i Park Różaneczników – na płn. od ul. Matuszewskiego. Park Szachowy urządzono w 1911 r.: osiowo symetryczny z prostokątnym układem ciągów pieszych i okrągłym placem. Po 1913 r. park przedłużono do ul. Jana Pawła II, kontynuując prostokątną siatkę alejek otoczoną willami. Układ kompozycyjny Parku Zdrojowego z niewielkimi zmianami przetrwał do dzisiaj. Rewitalizacja Parku w latach 2010-2011

Park położony w centrum miasta, między ulicami: Parkową, Zdrojową, Matuszewskiego, Kryniczną, Ogrodową i Wiejską. Powierzchnia 12,97 ha. Podzielony jest na 5 części: Park Centralny (wydzielony fragment Starego Parku Zdrojowego), Park Leśny z grupą różaneczników, Park Józefa (d. Charlotten Park), Park Szachowy i Park wokół Sanatorium Kardiologicznego.

Najstarszą częścią jest Park Centralny. Jego główną osią jest promenada wiodąca od pijalni ku obeliskowi A. Mickiewicza; przecina ją prostopadle oś poprzeczna – z fontanną. Promenada wiedzie do Parku Leśnego z różanecznikami - teren ograniczony ul. Matuszewskiego, Konopnickiej, Ogrodową i Parkową. Najwyżej położony jest Park przy Sanatorium Kardiologicznym; od płn. wsch. przebiega tu ul. Zdrojowa. Park Józefa położony jest we wsch. części założenia – za sanatorium „Wielka Pieniawa”, wzdłuż ul. Zdrojowej. Park Szachowy to część zach. – między ulicami Parkową, Kryniczną a Matuszewskiego. Wszystkie części parku urozmaicone są licznymi ścieżkami i alejkami.

Na terenie parku znajdują się: Nowy Dom Zdrojowy – sanatorium nr I – „Wielka Pieniawa”, integralnie związany z Zakładem Przyrodolecznictwem i kotłownią, drewniana Muszla Koncertowa – na wprost sanatorium, pijalnia i Hala Spacerowa w pld. wsch. części parku oraz sąsiadujący z nią Teatr Zdrojowy. Teren parku nie jest ogrodzony, fragmentarycznie ogranicza go współczesny żywopłot. Główne wejście wiedzie przez bramę obok Teatru.

Ostatnia inwentaryzacja roślinności (2004-2005) wykazała 1820 drzew i 572 krzewy: przedstawiciele 28 rodzin botanicznych. Drzewostan Parku Szachowego stanowią głównie szpalery lipy krymskiej i szerokolistnej, świerka klującego i kasztanowca oraz pomniki przyrody – dwie topole czarne. W Parku Różaneczników starodrzew o swobodnym układzie kompozycyjnym, z przewagą drzew iglastych. Wzdłuż promenady głównej i części alejek - szpalery klonów jaworów, kasztanowców i jesionów. Pomniki przyrody to: jesion wyniosły, choina kanadyjska i modrzew europejski. W składzie starodrzewu Parku Józefa: okazy kasztanowców w formie bukietowej i klonów purpurowych oraz pomnik przyrody – buk pospolity. W parkach

Różaneczników i Józefa licznie występują cisy w formie krzewiastej i drzewiastej. Pomnikiem przyrody jest licząca ok. 0,5 ha powierzchni skupina różaneczników wzdłuż cieków wodnych.⁵

5.4. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze gminy Polanica-Zdrój nie występują pomniki historii i parki kulturowe, nie wpisano obiektów na Listę Skarbów Dziedzictwa, natomiast występują pozostałe formy ochrony zabytków.

5.4.1. Zabytki nieruchomości wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Polanica-Zdrój znajduje się 8 zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Tabela nr 1). Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy. Obiekty te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim – rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie działania podejmowane przy tego typu obiektach wymagają pisemnego pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Tabela nr 1. Zabytki nieruchomości wpisane do rejestru zabytków na terenie gminy Polanica-Zdrój

LP.	ADRES	OBIEKT	NR I DATA REJESTRU ZABYTKÓW
1	Polanica-Zdrój	historyczny układ urbanistyczny miasta Polanica Zdrój	489/681/WŁ decyzją z dnia 08.12.1977 r.
2	ul. Kościelna	kościół parafialny pw. Wniebowzięcie NMP	490/1400/WŁ z dnia 07.03.1994 r.
3	ul. Kościelna 1	Wojewódzki Szpital Chirurgii Plastikowej, d. pensjonat	A/6112 z dnia 26.06.2019 r.
4	ul. Kościuszki, przy nr 6	kaplica pw. św. Antoniego (Nowy Wielisław)	491/924/WŁ z dnia 28.08.1961 r.
5	ul. Parkowa 2	Teatr im. M. Ćwiklińskiej	494/1412/WŁ z dnia 29.08.1994 r.
6	ul. Parkowa 4	Dom Zdrojowy (hala spacerowa)	492/1413/WŁ z dnia 29.08.1994 r.
7	ul. Parkowa 4	pijalnia wód mineralnych	492/1413/WŁ z dnia 29.08.1995 r.
8	ul. Parkowa	Park Zdrojowy	493/1344/WŁ z dnia 17.04.1991 r.

⁵ Praca zbiorowa, Inwentaryzacja szaty roślinnej Parku Zdrojowego w Polanica Zdroju. Akademia Rolnicza we Wrocławiu. Katedra Łąkarstwa i ukształtowania terenów zieleni, Wrocław, październik 2005

5.4.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zabytki ruchome to przede wszystkim obiekty wchodzące w skład wyposażenia kościołów i kaplic. Zasoby sztuki sakralnej obejmują wszystkie kategorie zabytków: malarstwo, rzeźbę oraz rzemiosło artystyczne z całym jego zróżnicowaniem (złotnictwo, sprzęty stolarskie, tkaniny, szkło, witrażownictwo, ludwisarstwo). Zabytki ruchome to również elementy wystroju budowli, posiadające cechy indywidualnych wytworów artystycznych lub rzemieślniczych. Należą do nich m.in.: rzeźby, płaskorzeźby, polichromie naścienne lub stropowe, mozaiki, sztukaterie i różnego rodzaju detal architektoniczny. Za zabytki ruchome uznaje się także obiekty małej architektury, wykazujące wysoki poziom warsztatu artystycznego lub rzemieślniczego, dokumentujący historyczne trendy, np.: rzeźby ogrodowe, pomniki, obeliski, słupy, krzyże i kapliczki przydrożne, nagrobki.

Najcenniejsze zabytki ruchome z terenu gminy Polanica-Zdrój wpisane zostały do rejestru zabytków ruchomych. Ze względów bezpieczeństwa nie publikuje się szczegółowych danych dotyczących tych obiektów. Informacje można uzyskać w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu.

5.4.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w MPZP dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu MPZP. W planach w szczególności:

- 1) uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
- 4) uwzględnia się ochronę:
  - zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
  - innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
  - parków kulturowych;
- 5) uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;
- 6) w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Zgodnie z powyższym, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy Polanica-Zdrój jako akty prawa miejscowego stanowią podstawę planowania przestrzennego. Mają one wiążące nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. W obowiązujących planach wyznaczono ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego, zabytków, dóbr kultury współczesnej oraz zasad ochrony i kształtowania ładu przestrzennego.

Dodatkowo w celu ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego w Polanicy-Zdroju w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zostały wyznaczone strefy ochrony. Strefy ochrony dzielą się

na związane z pełnieniem funkcji uzdrowiskowych oraz strefy dotyczące bezpośrednio ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego. Poniżej przedstawiono strefy ochrony uzdrowiskowej, gdyż na terenie objętym ww. ochroną zlokalizowane są obiekty zabytkowe. Szczegółowy przebieg stref znajduje się w MPZP.

Obszar „A” ochrony uzdrowiskowej

Na terenie Polanicy-Zdroju występuje Obszar „A” ochrony uzdrowiskowej, który obejmuje: istniejące obiekty związane bezpośrednio z leczeniem uzdrowiskowym zgrupowane wokół parku zdrojowego, tereny niezainwestowane proponowane jako rezerwy terenowe na rozwój infrastruktury uzdrowiskowej, park zdrojowy wraz z licznymi pomnikami przyrody, istniejące tereny zainwestowane stanowiące uzupełnienie funkcji uzdrowiskowej np.: szpital chirurgii plastycznej wraz z zapleczem zabiegowo-rehabilitacyjnym, pozostałe istniejące tereny zainwestowane, przyległe tereny leśne, otaczające uzdrowisko od południowego zachodu. Strefa „A” obejmuje obszar 188 ha.

Obszar „B” ochrony uzdrowiskowej

Obszar obejmuje: obszar „A” ochrony uzdrowiskowej, sąsiadujące z obszarem „A” tereny istniejącego zainwestowania obejmującego centrum miasta Polanica-Zdrój aż do torów kolejowych, przyległe tereny leśne otaczające uzdrowisko od zachodu i południowego zachodu.

Obszar „C” ochrony uzdrowiskowej

Obszar obejmuje: obszar „A” i „B” ochrony uzdrowiskowej, zewnętrzny kołnierz dla obszarów „A” oraz „B” w promieniu zapewniającym uzdrowisku nienaruszalność klimatu i naturalnego krajobrazu. Przebieg granicy obszaru „C” to granica administracyjna miasta Polanica-Zdrój.

Strefa ochrony konserwatorskiej części zdrojowej miasta

Strefa ochrony konserwatorskiej została określona dla obszaru o szczególnej wartości i zachowanej historycznej struktury przestrzennej części zdrojowej miasta wraz z promenadą nad rzeką Bystrzyca Dusznicka oraz z sąsiadującymi terenami zabudowy związanej funkcjonalnie i przestrzennie z uzdrowiskiem. Granica strefy przebiega rzeką Bystrzyca Dusznicka, tyłem zabudowy ulicy Zdrojowej, wzdłuż ulicy Kłodzkiej z wyłączeniem terenu dworca autobusowego, ulicą Tranzytową, Zdrojową. Tyłem do al. Róż i ulicy Brzozowej do ulicy Górskiej, następnie ulicą Wiejską, Jana Pawła II do ulicy Krynicznej, z włączeniem terenu działek budowlanych po jej północno-zachodniej stronie.

W strefie tej zakłada się bezwzględny priorytet wymagań i ustaleń konserwatorskich pod względami wynikającymi z działalności inwestycyjnej, gospodarczej i usługowej. Działania konserwatorskie mają na względzie zachowanie historycznego układu przestrzennego oraz konserwację jej głównych elementów – rozplanowania, przebiegu ciągów komunikacyjnych, kompozycji wnętrz urbanistycznych, historycznych linii zabudowy i układów zieleni. Należy dążyć do zachowania historycznych podziałów własnościowych. Wszelkie prace budowlane powinny uwzględniać wymóg stosowania materiałów występujących w lokalnym budownictwie zdrojowym, tj. cokoły wykonane lub oblicowane kamiennymi ciosami, pokrycia dachów z dachówki ceramicznej lub cementowej w kolorach tradycyjnych. Bryła i detal architektoniczny ma być dostosowany do rozwiązań architektonicznych nawiązujących do zabudowy powstałej przed 1945 r. Wszelka działalność inwestycyjna, budowlana, przebudowy, remonty, adaptacje, dostosowanie do współczesnych funkcji, czy też dokonywanie podziału nieruchomości znajdujących się w obszarze strefy wymaga uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Ochrona krajobrazu kulturowego miasta

Strefa obejmuje obszar krajobrazu integralnie związanego z zespołem zabytkowym znajdującym się w jego otoczeniu, lub obszary o charakterystycznym wyglądzie, ukształtowane w wyniku działalności człowieka. Ze względu na wpis do rejestru zabytków miasta jest to cały obszar administracyjny Polanicy-Zdroju. Działania konserwatorskie w tej strefie obejmują ochronę: układu dróg, ścieżek spacerowych, alei szpalerów, grobli stawów. Przebiegów cieków wodnych. Na obszarze tym konieczne jest uzyskanie opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków dla planowanych inwestycji na etapie mpzp.

Strefa ochrony ekspozycji części zdrojowej miasta

Strefa ochrony ekspozycji obejmuje obszar stanowiący zabezpieczenie właściwego eksponowania zespołów lub obiektów zabytkowych o szczególnych wartościach krajobrazowych. Została określona dla terenu

na południe i południowy wschód od terenów zdrojowych. Jej granica przebiega ulicami: Tranzytowa, Kłodzka, granicami miasta od wschodu do torów kolejowych od południa a następnie rzeką Bystrzyca Dusznicka. Wszelkie inwestycje związane z robotami ziemnymi planowane w obszarze „OW” powinny zostać uzgodnione z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Strefa „OW” obserwacji archeologicznej

Dla miasta Polanica-Zdrój strefa „OW” jest tożsama ze strefą ochrony konserwatorskiej części zdrojowej miasta. Szczególną uwagę należy zwrócić na obszar dawnej wsi Altheide o średniowiecznej metryce, zwłaszcza tereny funkcjonalne związane z dawnym zespołem folwarku jezuickiego, najstarszej części źródła. Wszelkie inwestycje związane z robotami ziemnymi planowane w obszarze „OW” powinny zostać uzgodnione z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Ochrona zabytkowego Parku Zdrojowego

Ochroną objęty jest cały obiekt, wraz z ulicami i alejami otaczającymi, ze względu na wartości przyrodnicze oraz z uwagi na unikatowy rodzaj kompozycji. Ponadto na terenie parku zdrojowego znajdują się różne okazy drzew-pomników przyrody. Właściwy sposób zarządzania i gospodarowania parkiem ma na celu prowadzenie zabiegów pielęgnacyjnych oraz rewitalizacyjnych.

Poniżej w Tabeli nr 2 przedstawiono spis obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, które swoim zasięgiem obejmują cały obszar gminy.

Tabela nr 2. Spis obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy Polanica-Zdrój

STARY ZDRÓJ
Uchwała Nr XII/87/2019 - uchwalenie MPZP dla obszaru położonego w obrębie Stary Zdrój przy ul. Konopnickiej.
Uchwała Nr VI/43/2017 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 3 lipca 2017 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP STARY ZDRÓJ VI
Uchwała Nr VIII/61/2016 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 27 października 2016 r. o uchwaleniu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru położonego w obrębie Stary Zdrój przy ul. Cichej w Polanicy – Zdroju
Uchwała Nr XXXIX/232/2013 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 28 maja 2013 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP STARY ZDRÓJ II
Uchwała Nr XXXIII/201/2013 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 26 lutego 2013 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP STARY ZDRÓJ III
Uchwała Nr XXXIII/202/2013 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 26 lutego 2013 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP STARY ZDRÓJ – UL. CHOPINA
Uchwała Nr XXVI/147/2012 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 23 października 2012 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP STARY ZDRÓJ I
Uchwała Nr XXVI/146/2012 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 23 października 2012 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP STARY ZDRÓJ V
Uchwała Nr XIV/80/2011 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 28 listopada 2011 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP STARY ZDRÓJ IV
Uchwała Nr XVI/116/08 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 31 marca 2008 r. w sprawie stwierdzenia zgodności projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP STARY ZDRÓJ – POŁUDNIE z ustaleniami „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Polanica-Zdrój”
Uchwała Nr XVI/121/08 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 31 marca 2008 r. w sprawie wprowadzenia zmian do projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP STARY ZDRÓJ – POŁUDNIE.
Uchwała Nr XXI/140/08 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 28 sierpnia 2008 r. w sprawie stwierdzenia zgodności projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP STARY ZDRÓJ – POŁUDNIE z ustaleniami „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Polanica-Zdrój”
Uchwała Nr XXI/141/08 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 28 sierpnia 2008 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP STARY ZDRÓJ - POŁUDNIE.
Uchwała Nr XVI/113/08 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 31 marca 2008 r. w sprawie stwierdzenia zgodności projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP STARY ZDRÓJ – PÓŁNOC z ustaleniami „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Polanica-Zdrój”

Uchwała Nr XVI/118/08 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 31 marca 2008 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP STARY ZDRÓJ – PÓŁNOC
NOWY ZDRÓJ
Uchwała Nr XVI/112/08 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 31 marca 2008 r. w sprawie stwierdzenia zgodności projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP NOWY ZDRÓJ z ustaleniami „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Polanica-Zdrój”
Uchwała Nr XVI/117/08 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 31 marca 2008 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP NOWY ZDRÓJ
Uchwała Nr XVI/114/08 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 31 marca 2008 r. w sprawie stwierdzenia zgodności projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP NOWY ZDRÓJ – CENTRUM z ustaleniami „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Polanica-Zdrój”
Uchwała Nr XVI/119/08 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 31 marca 2008 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP NOWY ZDRÓJ – CENTRUM
CENTRUM
Uchwała Nr V/37/2017 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 21 czerwca 2017 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP CENTRUM VI
Uchwała Nr VIII/62/2016 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 27 października 2016 r. o uchwaleniu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru położonego w obrębie Centrum przy ul. Rubinowej w Polanicy-Zdroju
Uchwała Nr XXXI/193/2013 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 29 stycznia 2013 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP CENTRUM I
Uchwała Nr XXXI/194/2013 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 29 stycznia 2013 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP CENTRUM III
Uchwała Nr XXV/136/2012 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 27 września 2012 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP Centrum, dla jednostki MW/U5
Uchwała Nr XXVI/154/2012 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 23 października 2012 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP CENTRUM V
UCHWAŁA Nr XXVI/155/2012 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 23 października 2012 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP CENTRUM IV
Uchwała Nr XXVI/156 /2012 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 23 października 2012 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP CENTRUM II
Uchwała Nr XXXI/193/09 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 29 kwietnia 2009 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP CENTRUM
Uchwała Nr XVI/115/08 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 31 marca 2008 r. w sprawie stwierdzenia zgodności projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP CENTRUM z ustaleniami „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Polanica-Zdrój”
Uchwała Nr XVI/120/08 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 31 marca 2008 r. w sprawie wprowadzenia zmian do projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP CENTRUM
NOWY WIELISŁAW
Uchwała Nr V/35/2019 - uchwalenie MPZP dla obszaru położonego w obrębie Nowy Wielisław, ul. Czarnieckiego
Uchwała Nr IX/65/2019 -uchwalenie MPZP dla obszaru położonego w obrębie Nowy Wielisław, w rejonie ulic Sienkiewicza i Reja w Polanicy-Zdroju
Uchwała Nr IX/66/2019 - uchwalenie MPZP dla obszaru położonego w obrębie Nowy Wielisław przy ul. L. Staffa
Uchwała Nr III/27/2017 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 29 marca 2017 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru położonego w obrębie Nowy Wielisław przy ul. Mikołaja Reja w Polanicy-Zdroju
Uchwała Nr III/26/2017 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 29 marca 2017 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru położonego w obrębie Nowy Wielisław przy ul. Jana Kasprowicza w Polanicy-Zdroju
Uchwała Nr XXVI/152/2012 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 23 października 2012 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP NOWY WIELISŁAW II
Uchwała Nr XXVI/153/2012 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 23 października 2012 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP NOWY WIELISŁAW I

Uchwała Nr XV/101/08 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 28 lutego 2008 r. w sprawie stwierdzenia zgodności projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP NOWY WIELISŁAW – POŁUDNIE z ustaleniami „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Polanica-Zdrój”
Uchwała Nr XV/106/08 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 28 lutego 2008 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP NOWY WIELISŁAW – POŁUDNIE
Uchwała Nr XV/100/08 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 28 lutego 2008 r. w sprawie stwierdzenia zgodności projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP NOWY WIELISŁAW – PÓŁNOC z ustaleniami „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Polanica-Zdrój”
Uchwała Nr XV/105/08 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 28 lutego 2008 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP NOWY WIELISŁAW – PÓŁNOC
SOKOŁÓWKA
Uchwała Nr XXVI/148/2012 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 23 października 2012 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP SOKOŁÓWKA III
Uchwała Nr XXVI/149/2012 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 23 października 2012 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP SOKOŁÓWKA II
Uchwała Nr XXVI/150/2012 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 23 października 2012 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP SOKOŁÓWKA I
Uchwała Nr XV/99/08 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 28 lutego 2008 r. w sprawie stwierdzenia zgodności projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP SOKOŁÓWKA – POŁUDNIE z ustaleniami „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Polanica-Zdrój”
Uchwała Nr XV/104/08 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 28 lutego 2008 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP SOKOŁÓWKA – POŁUDNIE
Uchwała Nr XV/98/08 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 28 lutego 2008 r. w sprawie stwierdzenia zgodności projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP NOWA SOKOŁÓWKA z ustaleniami „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Polanica-Zdrój”
Uchwała Nr XV/103/08 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 28 lutego 2008 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP NOWA SOKOŁÓWKA
Uchwała Nr XIV/88/08 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 30 stycznia 2008 r. w sprawie stwierdzenia zgodności projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP SOKOŁÓWKA-LASY z ustaleniami Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Polanica-Zdrój
Uchwała Nr XIV/92/08 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 30 stycznia 2008 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP SOKOŁÓWKA – LASY
PIEKIELNA GÓRA
Uchwała Nr XXVI/151/2012 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 23 października 2012 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP PIEKIELNA GÓRA I
Uchwała Nr XV/97/08 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 28 lutego 2008 r. w sprawie stwierdzenia zgodności projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP PIEKIELNA GÓRA – UL. WIEJSKA z ustaleniami „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Polanica-Zdrój”
Uchwała Nr XV/102/08 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 28 lutego 2008 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP PIEKIELNA GÓRA – UL. WIEJSKA
Uchwała Nr XIV/85/08 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 30 stycznia 2008 r. w sprawie stwierdzenia zgodności projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP PIEKIELNA GÓRA – LASY POŁUDNIE z ustaleniami „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Polanica-Zdrój”
Uchwała Nr XIV/89/08 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 30 stycznia 2008 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP PIEKIELNA GÓRA – LASY POŁUDNIE
Uchwała Nr XIV/86/08 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 30 stycznia 2008 r. w sprawie stwierdzenia zgodności projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP PIEKIELNA GÓRA – LASY PÓŁNOC z ustaleniami „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Polanica-Zdrój”
Uchwała Nr XIV/90/08 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 30 stycznia 2008 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP PIEKIELNA GÓRA – LASY PÓŁNOC
Uchwała Nr XIV/87/08 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 30 stycznia 2008 r. w sprawie stwierdzenia zgodności projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP PIEKIELNA GÓRA – UL. WOJSKA POLSKIEGO z ustaleniami „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Polanica-

Zdrój”
Uchwała Nr XIV/91/08 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 30 stycznia 2008 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP PIEKIELNA GÓRA – UL. WOJSKA POLKIEGO

W 2020 r. podjęto nowe uchwały w sprawie zmian w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego:

- 1) Uchwała Nr II/10/2020 w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru położonego w obrębie Stary Zdrój przy ulicy Wiejskiej w Polanicy-Zdroju.
- 2) Uchwała Nr VI/59/2020 w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP NOWY ZDRÓJ-J.KACZMARSKIEGO
- 3) Uchwała Nr VI/58/2020 w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu w rejonie ulic Zdrojowej i Dąbrowskiego
- 4) Uchwała Nr VIII/74/2020 w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu OSiR przy ul. Zdrojowej
- 5) Uchwała Nr VIII/75/2020 w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu w rejonie ul. T. Kościuszki

W 2021 roku podjęto nowe uchwały w sprawie zmian w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego:

- 1) Uchwała nr II/14/2021 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 24 lutego 2021 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu w rejonie ulic Złotej i Bursztynowej
- 2) Uchwała Nr XII/84/2021 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 29 września 2021 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP CENTRUM - UL. LIPOWA, dla obszaru położonego w rejonie ulicy Lipowej w obrębie Centrum
- 3) Uchwała Nr XII/85/2021 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 29 września 2021 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP NOWY ZDRÓJ - UL. ZDROJOWA - ZAKOPIAŃSKA, dla obszaru położonego w rejonie ulic: Zdrojowej i Zakopiańskiej w obrębie Nowy Zdrój
- 4) Uchwała Nr XII/86/2021 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 29 września 2021 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP STARY ZDRÓJ - UL. KOŚCIELNA, dla obszaru położonego w rejonie ulicy Kościelnej w obrębie Stary Zdrój
- 5) Uchwała Nr XII/87/2021 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 29 września 2021 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego MPZP SOKOŁÓWKA - KAROLINKA, dla obszaru położonego w rejonie ulic Żeromskiego i Orzeszkowej w obrębie Sokołówka

5.5. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Gminy mają dbać między innymi o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru,
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Szczegółowe wytyczne na temat opracowania i prowadzenia gminnej ewidencji zabytków zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r., Nr 113, poz. 661)

oraz Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniającym ww. rozporządzenie.

Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów niewpisanych do rejestru zabytków w gminnej ewidencji zabytków jest obowiązek uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków planowanych przy nich działań za pośrednictwem właściwego organu gminy lub organu administracji architektoniczno-budowlanej. Uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków w odniesieniu do ww. ustawy obiektów prowadzone są na etapie wydania decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego (art. 53. ust. 4 pkt 2, art. 60 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r.) oraz na etapie wydania decyzji o pozwoleniu na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego (art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane). Ponadto właściciele lub posiadacze zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków mają obowiązek zawiadomienia wojewódzkiego konserwatora zabytków o wszelkich zagrożeniach, niekorzystnych zmianach oraz o zmianie stanu prawnego zabytku. Mają też obowiązek uczestniczenia w kosztach badań archeologicznych prowadzonych na swoim terenie.

Zawiadomienie o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków umieszcza się na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej do czasu zamieszczenia informacji odpowiednio o włączeniu karty adresowej zabytku, o włączeniu nowej karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo o wyłączeniu karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków. Ponadto Wójt (burmistrz, prezydent miasta) o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków zawiadamia właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości lub rzeczy ruchomej, która przestała być zabytkiem, na co najmniej 14 dni przed planowanym terminem włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo wyłączenia tej karty z gminnej ewidencji zabytków.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zmieniona w 2010 r., istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków, poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o ustaleniu warunków zabudowy i zagospodarowania terenu (WZIZT) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętych między innymi w gminnej ewidencji zabytków.

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podstawą do sporządzania programów opieki jest gminna ewidencja zabytków.

Gminna ewidencja zabytków gminy Polanica-Zdrój powstała w 2012 r. Przy opracowaniu GPOnZ została wykonana aktualizacja GEZ, przyjęta Zarządzeniem nr 188/2021 Burmistrza Miasta Polanica-Zdrój z dnia 29.10.2021 r. Karty sporządzono zgodnie z zmianą Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Spis obiektów ujętych w GEZ zawiera Załącznik nr 1. Poza zabytkami architektury w ewidencji zostały ujęte za zabytkowe układy ruralistyczne i układ urbanistyczny miasta, który wpisany jest do rejestru zabytków.

Ewidencja jest dokumentem otwartym – powinna być stale weryfikowana i aktualizowana. Dotyczy to także włączania nowych obiektów do GEZ.

• ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Od końca lat 70. XX w. wdrażany jest program tzw. AZP (Archeologiczne Zdjęcie Polski) – podział terenu całej Polski na pola, na których prowadzi się badania powierzchniowe. Na obszarze miasta występuje tylko 1 stanowisko archeologiczne jest to ślad osadnictwa z okresu średniowiecza. Dodatkowo w ewidencji zabytków znajdują się obszary ochrony archeologicznej:

– obszar obserwacji archeologicznej dla średniowiecznej miejscowości w najstarszej części Zdroju (układ urbanistyczny wpisany do rejestru) oraz dawnej wsi Altheide,

– obszar obserwacji archeologicznej dla średniowiecznej wsi w granicach nowożytnego siedliska.

Poszczególne zasady ochrony stanowisk archeologicznych są doprecyzowane w procesie formułowania ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, z uwzględnieniem indywidualnej specyfiki danego stanowiska archeologicznego oraz przy rozpoznaniu możliwych dla niego zagrożeń. Przepisy te należy ująć w postaci nakazów, zakazów, dopuszczeń i ograniczeń w użytkowaniu terenów, zgodnie z wytycznymi rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (Dz. U. z 2003 r. nr 164, poz. 1587). Ponadto zapisy planu muszą spełniać wymogi norm prawnych ustalone w rozporządzeniu Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (t. j. Dz. U. z 2016 r. poz. 283).

Realizacja wszelkich inwestycji na obszarach zidentyfikowanych stanowisk archeologicznych wymaga pozwolenia organu ochrony zabytków oraz zapewnienia badań archeologicznych, w zakresie wyznaczonym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – art. 31. ustawy o ochronie zabytków.

Zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt. 12 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, prowadzenie poszukiwań zabytków może się odbywać na podstawie pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Znalazcy przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest zabytkiem, jest obowiązany wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot; zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia; niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

W przypadku kolizji z wszystkimi stanowiskami archeologicznymi należy wprowadzić zapisy umożliwiające przeprowadzenie niezbędnych badań archeologicznych zagrożonych zniszczeniem, na które należy uzyskać pozwolenie od wojewódzkiego konserwatora zabytków.

5.6. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki uznane za część własnego dziedzictwa. Dziedzictwo niematerialne to rodzaj dziedzictwa, które jest przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne obejmuje: tradycje i przekazy ustne, w tym język, jako narzędzie przekazu, spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Obowiązkiem władz gminy jest podjęcie działań mających na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym jego identyfikację, dokumentację, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie i przekazywanie następnym pokoleniom, w szczególności przez edukację formalną i nieformalną. Ochrona skupia się głównie na procesach przekazywania elementów dziedzictwa niematerialnego z pokolenia na pokolenie, (np.: w opowieściach, pieśniach, obrzędach rodzinnych, ceremoniach lokalnych czy w przekazie umiejętności z ojca na syna albo z mistrza na ucznia), a nie na wytwarzaniu konkretnych środków, za pomocą których jest wyrażane (takich jak przedstawienia taneczne, pieśni, instrumenty muzyczne czy rzemiosło).

W zakresie kultury w Polanicy-Zdroju działają następujące podmioty: Teatr Zdrojowy Centrum Kultury i Promocji, Miejska Biblioteka Publiczna, Muzeum Misyjno-Etnograficznego, Towarzystwo Miłośników Polanicy. Ich głównym celem, który powinien być wzmacniany jest kulturotwórcze oddziaływanie zarówno na mieszkańców Polanicy-Zdroju, jak i gości oraz kreowanie wizerunku gminy jako ośrodka kulturotwórczego, działającego zarówno w obszarze kultury masowej, jak i tzw. kultury wysokiej.

Teatr Zdrojowy – Centrum Kultury i Promocji (ul. Parkowa 2) – jest samorządową instytucją kultury i organizatorem wielu wydarzeń kulturalnych i festiwali artystycznych. Centrum realizuje także zajęcia artystyczne dla dzieci, młodzieży i dorosłych. Instytucja prowadzi Teatr Zdrojowy im. M. Ćwiklińskiej,

plenerową scenę koncertową w Parku Zdrojowym, Polanicą Informację Turystyczną, AKWARIUM Polanicą Galerię Sztuki. Instytucja oferuje również wynajem sali teatralnej, sal konferencyjnych i organizację konferencji.

Teatr Zdrojowy – Centrum Kultury i Promocji każdego roku organizuje i współorganizuje wiele festiwali oraz imprez sportowych odbywających się cyklicznie lub jednorazowo. Należą do nich m.in.: Międzynarodowy Koncert Muzyki Organowej i Kameralnej, Festiwal Spółdzielczych Zespołów Artystycznych Tęcza Polska, Festiwal poezji „Poeci bez granic”, Międzynarodowe Spotkania z Jazzem Tradycyjnym, Bike Maraton, Mistrzostwa Nordic Walking, Festiwal Szachowy im. Akiby Rubinsteina, Festiwal „Muzyczne parkowanie”, Cały Kazio – Festiwal Marii Czubaszek i Wojtka Karolaka.

Kolejną istotną działalnością Teatru Zdrojowego – Centrum Kultury i Promocji jest prowadzenie **Punktu Informacji Turystycznej w Pawilonie Szachowym**. Zadania Punktu Informacji Turystycznej polegają m.in. na udzielanie informacji o atrakcjach turystycznych, imprezach kulturalnych i sportowych, udostępnianiu wydawnictw turystycznych oraz materiałów promocyjnych obiektów sanatoryjnych, hotelowych, pensjonatów oraz kwater prywatnych, pośrednictwie w usługach przewodnickich.

AKWARIUM Polanicka Galeria Sztuki – jej siedzibą jest szklany pawilon usytuowany w Parku Szachowym, części Parku Zdrojowego, przy ul. Parkowej 15, znajdujący się naprzeciwko Biura Informacji Turystycznej.

Muzeum Misyjno-Etnograficzne (ul. Reymonta 1) – muzeum zlokalizowane jest przy klasztorze Ojców Najświętszych Serc na Sokołówce. Placówka powstała w 1977 r. Jego zbiór obejmuje eksponaty pochodzące m.in. z Peru, Zairu, Tahiti oraz Wyspy Wielkanocnej. Są to przede wszystkim stroje, ozdoby, instrumenty muzyczne, rzeźby oraz przedmioty codziennego użytku. Zwiedzaniu towarzyszy pokaz zdjęć z krajów, z których pochodzą eksponaty.

Towarzystwo Miłośników Polanicy (ul. Zdrojowa 13) – należy do jednego z prężnie działających ośrodków, mających na uwadze propagowanie dziedzictwa kulturowego Polanicy-Zdroju i zostało założone w 1973 r. celami są m.in. kultywowanie tradycji, integracja lokalnej społeczności, inicjowanie i wspieranie dążeń mających na celu utrzymanie regionalnego charakteru urbanistyczno-architektonicznego uzdrowiska, wspieranie i inicjowanie wydawnictw związanych z Polanicą, tworzenie archiwum obejmującego dokumentację fotograficzną i opisową Polanicy, propagowanie wśród najmłodszego pokolenia wiedzy o historii miasta i regionu, współpraca z sympatykami i ich konsolidacja.

Miejska Biblioteka Publiczna (aleja Wojska Polskiego 23) jako instytucja kultury oprócz zgromadzonych zbiorów bibliotecznych prowadzi działalność w zakresie upowszechniania kultury i historii regionu. Organizowane są wystawy malarstwa, spotkania z autorami książek i artykułów, warsztaty artystyczne, konkursy literackie i lekcje biblioteczne.

Turystyka, sport i rekreacja⁶ – Polanica-Zdrój jest słynnym miastem turystyczno-uzdrowiskowym. Wysoki poziom atrakcyjności turystycznej miasta wynika z niezwykle korzystnych i bogatych walorów przyrodniczych samego miasta, jak i jego otoczenia. Mnogość zabytków Ziemi Kłodzkiej, świadczących o historycznych korzeniach regionu, podkreśla zalety wspaniałej przyrody. Bliskość aglomeracji Wrocławia i granicy z Republiką Czeską oraz położenie na ciągu głównych szlaków komunikacyjnych są dodatkowymi atutami turystycznymi Polanicy-Zdroju. Polanica-Zdrój leżąca w Kotlinie Kłodzkiej charakteryzuje się mnogością ciekawych szlaków turystycznych, na których oprócz zabytków architektonicznych podziwiać można także pomniki przyrody oraz obszary chronione. Turystyka w mieście jest historycznie wysoko rozwinięta. Polanica-Zdrój jest uznanym od lat miastem uzdrowiskowo-turystycznym.

Przez Polanicę-Zdrój przebiegają także szlaki turystyczne oraz wytyczone szlaki kulturowe, specjalnie dostosowane dla rodzin z dziećmi, itd. Wśród nich można wyróżnić następujące:

1. Szlaki turystyczne: szlak czerwony, szlak niebieski, szlak zielony, szlak żółty

2. Szlaki miejskie:

– miejska trasa turystyczna „Szlak serduszkowy”, długość trasy – 26 km, pętla,

⁶ <http://bip.polanica.pl/dokumenty/File/uchwaly/2006/XLV/XLV-324-2006-zal.pdf>

- miejska trasa „Nordic Walking”, długość trasy – 6,5 km, pętla,
- trasa dla rodzin z dziećmi „Dzieciak”, długość trasy – 5,6 km, pętla,
- trasa spacerowa „Szlakiem niedźwiadka”, długość trasy – 4,5 km, pętla,
- trasa zawodów pucharu Polski w 2014, długość trasy – 2,6 km, pętla,
- trasa zielona „Szlakiem architektonicznych zabytków miasta”, długość trasy – 3,6 km,
- trasa czerwona „Szlakiem architektonicznych zabytków miasta”, długość trasy – 3,6 km.

3. Szlaki rowerowe:

- Miejska trasa rowerowa MTB „Piekielna pętla”, długość – 6,7 km,
- Szlak rowerowy - ER8, długość na terenie Polanicy-Zdroju – 9, 64 km,
- Miejski szlak rowerowy, długość – 20,5 km,
- Żółty szlak rowerowy, długość – 20,5 km,
- Czerwony szlak rowerowy, długość – 2,5 km,
- Czerwony II szlak rowerowy, długość – 2,23 km,
- Niebieski szlak rowerowy, długość – 5,4 km,
- Międzynarodowa Trasa Rowerowa, „Wokół Gór Stołowych” – długość 6 km,
- Trasa Bazaltowa (długość 25 km).

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza SWOT

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego – silne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia.

Czynniki rozwoju podzielić można – ze względu na ich pochodzenie – na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne – umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia.

W Tabeli nr 3 zostały przedstawione silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące zasobu zabytkowego, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego dla rozwoju gminy Polanicy-Zdrój.

Tabela nr 3. Analiza SWOT

CZYNNIKI WEWNĘTRZNE I ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPLYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE GMINY POLANICY-ZDRÓJ	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • zaktualizowana gminna ewidencja zabytków; • miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego zawierające kierunki ochrony dziedzictwa kulturowego; • systematyczna ochrona zabytków poprzez udzielanie co roku dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków; 	<ul style="list-style-type: none"> • rozwój budownictwa mieszkalnego dewaloryzujący historyczny układ przestrzenny; • umieszczanie w sposób niekontrolowany reklam na elewacjach zewnętrznych, stojakach lub kasetonach zakłócających estetykę miasta; • brak estetyki niektórych budynków; • niewystarczająco rozwinięta baza usług kulturalno-rekreacyjnych;

<ul style="list-style-type: none"> • zachowany zabytkowy układ urbanistyczny miasta; • zachowaną tożsamość miasta uzdrowskiego; • unikatowa zabudowa willi i pensjonatów; • zasobność w wody mineralne, walory klimatyczne, zabytkowe obiekty i tradycje lecznictwa uzdrowskiego; • Park Zdrojowy z historycznym układem przestrzennym, kompozycją zieleni i historycznym drzewostanem; • bardzo dobra baza sanatoryjno-lecznicza; • wiodąca rola turystyki w gospodarce miasta; • aktywnie działające instytucje zajmujące się szerzeniem kultury; • gmina należy do Lokalnej Grupy Działania Kłodzka Wstęga Sudetów; • rozbudowana infrastruktura turystyczna – baza hotelowa, agroturystyczna, gastronomiczna; • wytyczone szlaki turystyczne, miejskie oraz rowerowe dostosowane do potrzeb turystów, rodzin z dziećmi oraz kuracjuszy. 	<ul style="list-style-type: none"> • nieprawidłowe modernizacje obiektów zabytkowych; • częściowe oznakowanie obiektów zabytkowych; • zły stan zachowania niektórych willi i pensjonatów; • nieuporządkowane ogrody tzw. przydomowe zlokalizowane wokół lub przed willami, pensjonatami; • brak prawnych narzędzi w dyspozycji jednostek samorządu terytorialnego w celu egzekwowania uporządkowanego umieszczania reklam na budynkach zlokalizowanych w historycznym układzie urbanistycznym;
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • wzrastająca liczba właściwie przeprowadzanych prac remontowo-budowlanych przez prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych; • utworzenie parku kulturowego w celu zachowania tożsamości miasta uzdrowskiego; • droga nr 8 zapewniająca dobrą dostępność komunikacyjną miasta; • różnorodność atrakcji turystycznych; • udział miasta w strukturze Lokalnej Grupy Działania Kłodzka Wstęga Sudetów; • występowanie obiektów i zespołów zabytkowych mogących zainteresować potencjalnych turystów; • dynamicznie rozwijającą się działalność kulturalna; • stworzenie warunków dla lokalizacji wydarzeń kulturalnych o ponadlokalnym znaczeniu; • zwiększający się napływ turystów; • kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych; • systematyczne opracowywanie aktualizacji dokumentów na poziomie miasta; 	<ul style="list-style-type: none"> • brak realnych systematycznych zachęt dla prywatnych inwestycji w zabytki; • pogarszający się stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych na terenie miasta; • bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych; • umieszczanie na budynkach objętych ochroną konserwatorską oraz w obrębie obszarów objętych ochroną konserwatorską reklam zwłaszcza o charakterze wielkoformatowym; • wymiana oryginalnej stolarki okiennej i drzwiowej na okna i drzwi wykonane z PCV nie pozwalające odtwarzać dawnych elementów detalu; • niewiele zdefiniowanych programów operacyjnych oraz zakresów wsparcia dla przyszłej perspektywy finansowej Unii Europejskiej (na lata 2021-2027); • działania inwestycyjne prowadzone m.in. przez prywatnych właścicieli obiektów, w których interes indywidualny inwestora jest przedkładany nad dobro społeczne, tj. dobro zabytku; • wprowadzanie nowej zabudowy w sposób chaotyczny na terenach najatrakcyjniejszych, tj.

<ul style="list-style-type: none"> • bliskie położenie Czech – rynek zbytu i pracy; • dobra promocja atrakcji turystycznych Polanicy-Zdój; • rosnąca rola samorządu włączającego się w sferę ochrony dziedzictwa; • wprowadzenie i egzekwowanie polityki ochrony walorów środowiska naturalnego i kształtowania przestrzennego; • możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej; • wzrost dotacji na prace z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, w tym na prace konserwatorskie i obiekty ujęte w gminne ewidencji zabytków. 	<p>w bezpośrednim sąsiedztwie uzdrowiska;</p> <ul style="list-style-type: none"> • łączenie zabudowy oraz „obudowywanie” obiektów zabytkowych przybudówkami o skali i formie odbiegającej od historycznej zabudowy; • samowola budowlana – wprowadzanie elementów obcych, nowej zabudowy, np. nieprzemysłanej, niezgodnej z historyczną kolorystyką; • niedostosowanie sposobu użytkowania niektórych obiektów zabytkowych do ich charakteru; • odpływ wysoko wykwalifikowanej kadry z terenu miasta, migracja zarobkowa młodszych pokoleń i związane z tym zatracanie więzi z regionem.
--	--

7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa główne cele GPOnZ, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

W GPOnZ wyznaczono trzy priorytety, kierunki działań oraz zadania, które są kontynuacją działań określonych w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Miasta Polanica-Zdrój na lata 2015-2018. Zostały one sformułowane w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza czteroletni okres obowiązywania GPOnZ. Określone priorytety należy traktować jako równorzędne. Poprawa stanu dziedzictwa kulturowego nie będzie możliwa bez powstania świadomej potrzeby jego zachowania oraz działań związanych z użytkowaniem zabytków w sposób odpowiedni dla ich walorów. Suma działań powinna powodować aktywizację społeczną, ekonomiczną i podniesienie atrakcyjności regionu.

Wyznaczone działania nie są skierowane wyłącznie na zadania związane z ingerencją w tkankę urbanistyczną lub przyrodniczą, dotyczącą także obszaru kultury oraz turystyki kulturowej/uzdrowskiej. Podstawą założenia GPOnZ jest zachowanie elementów identyfikujących tożsamość Polanicy-Zdroju jako miasta uzdrowskiego. Obligatoryjną kwestią w tym zakresie będą podjęte działania ze strony jednostki samorządu terytorialnego, ale nie do przecenienia jest również rola i świadomość lokalnej społeczności, która swym działaniem przyczynia się do utrwalania indywidualnej specyfiki miejsca kształtując jego tożsamość uzdrowską lub ją degradując. Zatem realizacja priorytetów określonych w GPOnZ wiąże się ściśle z uwzględnieniem aspektu społecznego.

Możliwy jest podział realizacji zadań na podokresy w powiązaniu z ustawowym obowiązkiem złożenia po 2 latach przez władze miasta sprawozdania z częściowego wykonania GPOnZ. Wykonanie takiego

sprawozdania, powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji GPOnZ, która powinna uwzględniać: wykonanie zadań, które zostały przyjęte do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania GPOnZ oraz efektywność ich wykonania. Sposób weryfikacji zadań został ujęty w ostatniej kolumnie w Tabeli nr 4, 5 i 6.

W związku z wyznaczonymi celami głównymi samorząd w kwestii dziedzictwa kulturowego powinien kierować się następującymi priorytetami:

Priorytet I: Zachowanie tożsamości uzdrowskiej gminy zgodnie z jego predestynacją oraz tradycją.

Priorytet II: Promocja dziedzictwa kulturowego dynamizująca rozwój turystyki kulturowej oraz angażująca lokalną społeczność w sferę kultury.

Priorytet III: Edukacja i popularyzacja wiedzy o zasobach dziedzictwa kulturowego służąca budowaniu poczucia lokalnej tożsamości.

Tabela nr 4. Kierunki działań i zadania w ramach Priorytetu nr I**Priorytet I: Zachowanie tożsamości uzdrowiskowej gminy zgodnie z jego predestynacją oraz tradycją.**

KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Rewitalizacja i rewaloryzacja tkanki urbanistycznej oraz przestrzeni miejskiej.	Systematyczne przeprowadzenie prac pielęgnacyjnych na terenie cmentarza ewangelickiego oraz komunalnego.	Zakres prac, ile przeznaczono, ile wydatkowano na ten cel ?
	Kontynuacja prac pielęgnacyjnych dotyczących stanu zachowania zieleni w Parku Zdrojowym.	
	<p>Utrzymanie obiektów zabytkowych stanowiących własność gminy, takich jak:</p> <ul style="list-style-type: none"> – cmentarz komunalny (bieżące prace porządkowe), – cmentarz ewangelicki (bieżące prace porządkowe), – most przez rzekę w ul. Dąbrowskiego (utrzymanie w stanie bieżącym), – budynek urzędu miasta przy Dąbrowskiego 3 (bieżąca konserwacja, przy kolejnych remontach realizowanych w uzgodnieniu z konserwatorem zabytków – zachowanie pozostałych walorów historycznych i architektonicznych budynku), – szkoła przy Kościuszki 13 (bieżąca konserwacja, kolejne remonty powinny uwzględniać zachowanie pozostałych walorów historycznych budynku – bryłę, rozmieszczenie otworów), – trafostacja przy ul. Matuszewskiego (remont kapitalny obiektu z zachowaniem historycznych walorów architektonicznych obiektu), – Teatr Zdrojowy im. M. Ćwiklińskiej przy ul. Parkowa 2 (bieżąca konserwacja, przy remontach – prowadzonych pod nadzorem konserwatora zabytków – należy zachować walory architektoniczne budynku: bryła, podziały elewacyjne, rozmieszczenie i kształt otworów, podziały stolarki okiennej), – Park Zdrojowy (bieżące prace porządkowe i pielęgnacyjne), – dom z remizą ul. Warszawska 24 (zabezpieczenie przeciwwilgociowe od strony fundamentów), – willa – przedszkole przy Wojska Polskiego 10 (bieżąca konserwacja, przy remontach – 	Przy jakich obiektach są konieczne prace, dla jakich obiektów przeprowadzono prace, ich zakres, jakie działania zaplanowano, jakie wykonano, wysokość środków, z kim współpracowano ?

	<p>prorowadzonych pod nadzorem konserwatora zabytków – należy zachować walory architektoniczne budynku: bryła, rozmieszczenie i kształt otworów),</p> <ul style="list-style-type: none"> – przedszkole przy ul. Zdrojowej 34 (bieżąca konserwacja, remonty należy prowadzić pod nadzorem konserwatora zabytków – z zachowaniem walorów architektonicznych budynku: bryła, rozmieszczenie i kształt otworów, stolarka i detal architektoniczny i zdobniczy), – kapliczka przy Okrzei nr 1 (konserwacja obiektu), – kapliczka przy ul. Zdrojowej/Tranzytowej (bieżąca konserwacja obiektu), – kapliczka św. Wawrzyńca przy Zdrojowej 40 (naprawa blacharki, bieżącą konserwacją). 	
<p>Zachowanie elementów identyfikujących tożsamość miasta uzdrowiskowego.</p>	<p>Wprowadzenie mechanizmów dotyczących poprawę porządku w przestrzeni publicznej i ochronę krajobrazu kulturowego, w tym opracowanie ujednoczonych kolorystycznie oraz graficznie szyldów i reklam, poprzez wykorzystanie zapisów Ustawy z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz. U. 2015 r.774. tj. ze zm.), co wpłynęłoby m.in. na standaryzujące kształtu szyldów i reklam na budynkach znajdujących się w historycznym układzie urbanistycznym (przede wszystkim centrum miasta: ul. Parkowa, ul. Zdrojowa, ul. Bystrzycka).</p>	<p>Czy opracowano mechanizmy, w jakiej formie, na co wpłynęło ?</p>
<p>Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego.</p>	<p>Zadania dla gminnej ewidencji zabytków:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Zakładanie nowych kart adresowych dla zabytków dotychczas nierozpoznanych i nie uwzględnionych w ewidencji, a istotnych dla obrazu dziedzictwa kulturowego na terenie miasta; 2. Systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane nowe dane i aktualizowaną w przypadku zmian w wyniku rozbiórek i remontów dokumentację fotograficzną; <p>Wszelkie działania przy obiektach ujętych w gminnej ewidencji zabytków wymagają opiniowania, uzgodnienia lub pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.</p> <p>Kontynuowanie przyznawania dotacji zgodnie z uchwałą w sprawie określenia zasad udzielenia dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanym</p>	<p>Ilość przeprowadzonych aktualizacji, czy dodano/usunięto obiekt z ewidencji, czy przyjęto zmianę Zarządzeniem dla gminnej ewidencji zabytków ?</p> <p>Ilość wniosków, wysokość zaplanowanych/poniesionych środków, ile obiektów wyremontowano ?</p>

	do rejestru zabytków.	
	Opracowanie oraz okresowa aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.	Czy opracowano i czy aktualizowano ?

Tabela nr 5. Zadania w ramach Priorytetu nr II

Priorytet II: Promocja dziedzictwa kulturowego dynamizująca rozwój turystyki kulturowej oraz angażująca lokalną społeczność w sferę kultury.		
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Kreowanie i promowanie produktów turystycznych wspierających turystykę kulturową.	Kontynuacja realizacji projektów o charakterze kulturowym, organizacja imprez cyklicznych, warsztatów, koncertów, przedstawień, wystaw, etc. przygotowywanych przez instytucje kultury oraz stowarzyszenia takie jak: Teatr Zdrojowy – Centrum Kultury i Promocji, Miejska Biblioteka Publiczna, Muzeum Misyjno-Etnograficzne, AKWARIUM Polanicka Galeria Sztuki.	Jakie wydarzenia zorganizowano, z kim współpracowano, wysokość przeznaczonych środków, ilość osób biorących udział.
Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym.	<p>Udostępnianie materiałów informacyjnych dotyczących dziedzictwa kulturowego na stronie urzędu miasta.</p> <p>Udostępnianie oraz systematyczna aktualizacja aplikacji multimedialnej na urządzenia przenośne, informującej m.in. o wydarzeniach kulturalnych, zabytkach, szlakach turystycznych, bazie turystycznej i gastronomicznej.</p>	Czy udostępniono, w jakiej formie, czego dotyczyły zamieszczone informacje?

Tabela nr 6. Zadania w ramach Priorytetu nr III

Priorytet III: Edukacja i popularyzacja wiedzy o zasobach dziedzictwa kulturowego służąca budowaniu poczucia lokalnej tożsamości.		
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Specjalistyczne rozpoznania badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związanych z przygotowaniem lub realizacją projektu inwestycyjnego.	Prowadzenie konsultacji z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków – delegatura w Wałbrzychu w przypadku prowadzenia inwestycji na terenach objętym ochroną konserwatorską, sporządzanie odpowiedniej dokumentacji konserwatorskiej oraz uwzględnianie prowadzenia nadzoru archeologicznego w strefach objętych ochroną.	Czy była potrzeba konsultacji, w jakim zakresie, dla jakich obiektów ?
Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym	Udział pracowników jednostki samorządu terytorialnego w szkoleniach, konferencjach dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego.	Czy brano udział, gdzie, jaka tematyka, ilość osób biorących udział ?

dziedzictwie kulturowym.	Popularyzacja właściwie przeprowadzanych prac rewitalizacyjnych, remontowo-budowlanych przez właścicieli obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków.	W jakiej formie popularyzowano, ile razy, jakich obiektów dotyczyło ?
---------------------------------	--	---

8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

GPOnZ realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych kierunków działań. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno-prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w niniejszym GPOnZ będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- **instrumenty prawne**, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:

- wpis do rejestru zabytków,
- decyzje administracyjne z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- ustawa o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw,
- ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
- ustawa Prawo budowlane,
- ustawa Prawo ochrony środowiska,
- ustawa o ochronie przyrody,
- ustawa o gospodarce nieruchomościami,
- ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej,
- ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu.

- **instrumenty finansowe:**

- finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje,
- współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publiczno-prywatnego” (PPP).

- **instrumenty społeczne:**

- prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego gminy Polanica-Zdrój),
- edukacja kulturowa,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi.

- **instrumenty koordynacji:**

- realizacja projektów i programów gminy Polanica-Zdrój dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego gminy (np. strategia rozwoju, plany rozwoju lokalnego, programy ochrony środowiska przyrodniczego, koncepcje, plany rewitalizacji),
- współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego.

• instrumenty kontrolne:

- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków,
- oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym gminy Polanica-Zdrój,
- sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji GPOnZ oraz aktualizacja GPOnZ związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania,
- monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego,
- prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji GPOnZ.

9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z obowiązującą ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega między innymi na zapewnieniu warunków do dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Finansowanie tych działań jest obowiązkiem nie tylko właściciela zabytku, lecz także każdego podmiotu mającego tytuł prawny do zabytku, a więc trwałych zarządców, użytkowników wieczystych. Dla jednostki samorządu terytorialnego posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem własnym. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej oraz ich popularyzacją i udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań.

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Główny obowiązek związany z opieką, ochroną oraz finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich lub robót budowlanych, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

• źródła krajowe:

- dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- dotacje wojewódzkie,
- dotacje gminne,
- Fundusz Termomodernizacji i Remontów,
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW),
- programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- fundusze od fundacji,
- Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków,
- Fundusz Kościelny.

• źródła pozostałe:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,
- źródła pozaunijne – Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG.

9.1. Dotacje

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego,
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrza,
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych,
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków,
- zakup i montaż instalacji przeciwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź

organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

• **Dotacje Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków** – co roku Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków we Wrocławiu przyjmuje Zarządzenie w sprawie: udzielania przez Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Wrocławiu dotacji celowych z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach ruchomych i nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków. Wniosek składa się:

- 1) do dnia 30 czerwca, w którym dana dotacja ma być udzielona, w przypadku dofinansowania prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, które zostały przeprowadzone w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku,
- 2) do dnia 28 lutego roku, w którym dotacja celowa ma być udzielona w przypadku dofinansowania prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia wniosku.

• **Dotacje wojewódzkie i powiatowe**

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa/Powiatu w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy tym zabytku.

Dotacie z budżetu Województwa Dolnośląskiego – Samorząd Województwa Dolnośląskiego udziela dotacji na prace konserwatorskie i budowlane w złożonych wniosków. Zasady i tryb udzielania dotacji określa uchwała nr XXVIII/788/12 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 8 listopada 2012 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze województwa dolnośląskiego wraz ze zmianą przyjętą w uchwale nr XVIII/466/16 z dnia 28 stycznia 2016 r.

Powiat kłodzki nie ma opracowanej uchwały w sprawie w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków.

• **Dotacje gminne**

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawą o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 559), dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielone przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała podjęta przez radę gminy.

Dotacie z budżetu Gminy Polanica-Zdrój – reguluje uchwała nr IX/47/07 Rady Miejskiej w Polanicy-Zdroju z dnia 26 czerwca 2007 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków. Wnioski o przyznanie dotacji składa się w terminie do 15 września roku poprzedzającego rok budżetowy, w którym prace będą realizowane. W przypadkach uzasadnionych stanem technicznym zabytku, wnioski mogą być złożone w trakcie roku, w którym przewidziane jest wykonanie przy zabytku niezbędnych prac.

9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe

• Konkurs „Zabytek Zadbane”

„Zabytek Zadbane” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 r. podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Obiekty można zgłaszać w 6 kategoriach:

- 1) Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu,
- 2) Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe),
- 3) Adaptacja obiektów zabytkowych,
- 4) Architektura i budownictwo drewniane,
- 5) Architektura przemysłowa i budownictwo inżynierskie,
- 6) Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

• Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię cieplną.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły – wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

• Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych.

W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i ciepłej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.

• Program Kultura – Interwencje

Organizatorem Programu Kultura – Interwencje jest Narodowe Centrum Kultury. Jest on realizowany zgodnie z założeniami Paktu dla Kultury. Celem strategicznym Programu jest tworzenie warunków dla wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym.

Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura – Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

• **Finansowanie z fundacji**

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź – KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange.

• **Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków**

Dnia 1 stycznia 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jako państwowy fundusz celowy. To jest pierwsze pozabudżetowe źródło ich finansowania. Fundusz początkowo zasilony zostanie z kar administracyjnych oraz nakładów orzeczonych przez sądy za przestępstwa popełniane przeciwko zabytkom. Nowelizacja zakłada wprowadzenie administracyjnych kar pieniężnych w miejsce grzywnien wyznaczanych wskutek postępowań w sprawach o wykroczenia. Grzywny, które były zasądzone przez sądy, były rażąco niskie. Niektórym opłacało się więc niszczyć zabytek, a grzywnę wpisać np. w koszty inwestycyjne. Kary administracyjne są nakładane przez wojewódzkich konserwatorów od 1 stycznia 2018 r.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków pozwoli na szybkie dofinansowanie zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, jak powódzie czy pożary. Dodatkowe pieniądze pozwolą na pilne ratowanie zabytków, czyli naprawę uszkodzonego dachu, rynien czy powybijanych okien. Środkami Funduszu dysponuje Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

• **Fundusz dopłat z Banku Gospodarstwa Krajowego w Warszawie**

Celem rządowego programu bezzwrotnego finansowego wsparcia budownictwa jest zwiększenie zasobu lokali mieszkalnych oraz lokali i pomieszczeń z zakresu pomocy społecznej, służących zaspokajaniu potrzeb osób o niskich i przeciętnych dochodach. Niektóre rodzaje finansowanych przedsięwzięć: remont lub przebudowa budynku niemieszkalnego lub jego części przeznaczonego na pobyt ludzi, remont lub przebudowa budynku mieszkalnego albo jego części, jeżeli nie dotyczą one lokalu mieszkalnego zajmowanego przez lokatora na podstawie obowiązującej umowy najmu, remont lub przebudowa budynku mieszkalnego albo jego części, jeżeli dotyczą one lokalu mieszkalnego zajmowanego przez lokatora na podstawie obowiązującej umowy najmu, pod warunkiem, że beneficjent wsparcia uzyskał prawo do premii remontowej z Funduszu Termomodernizacji i Remontów i realizuje przedsięwzięcie remontowe w budynku, w którym znajdują się te lokale mieszkalne, zmiana sposobu użytkowania budynku lub jego części, wymagająca remontu lub przebudowy.

• **Fundusz Kościelny**

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87, z późn. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie.

Kościelne osoby prawne mogą ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo.

Szczegółowe informacje dotyczące zasad postępowania przy udzielaniu dotacji z Funduszu Kościelnego ogłasza Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, zwanego dalej „MSWiA”, oraz w BIP MSWiA.

9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu:

• Programy Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu, Ochrona Zabytków

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

W ramach Programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
- 2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);
- 3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- 4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).

Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

• Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanych zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami:

- 1) niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentacja zasobów dziedzictwa archeologicznego z wykorzystaniem metod tradycyjnych i nowoczesnych, m.in. badań powierzchniowych, prospekcji podwodnej, badań geofizycznych, prospekcji lotniczej, skaningu laserowego;
- 2) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – pozostałe

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków może odbywać się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego. W 2020 r. skończył się okres programowania funduszy europejskich. Obecnie trwają prace nad konkretnymi programami w nowej perspektywie finansowej na lata 2021-2027 z funduszy Unii Europejskiej

• Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2021-2027 – Priorytet VIII „Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury”

W ramach tego priorytetu, możliwa jest ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego, zarówno materialnego, jak i niematerialnego. Realizowane inwestycje będą miały na celu efektywne wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego w osiągnięciu korzyści społecznych i gospodarczych, zarówno w wymiarze krajowym, jak regionalnym i lokalnym. W ramach priorytetu możliwe są działania:

- Działanie 8.1 Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury
- Działanie 8.2 Ochrona zabytków.

Wsparcie będzie dotyczyło prac związanych z renowacją, konserwacją, rewaloryzacją i restauracją obiektów zabytkowych (i ich zespołów), jak również przebudowy i rozbudowy obiektów zabytkowych. Możliwy będzie również m.in. zakup urządzeń chroniących obiekt przed kradzieżą i zniszczeniem, a także zakup wyposażenia do prowadzenia działalności kulturalnej.

10. Bibliografia

1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
3. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.
4. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane.
5. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska.
6. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.
7. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami;
8. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej.
9. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.
10. Materiały udostępnione przez Urząd Miasta w Polanicy-Zdrój.
11. Materiały konserwatorskie udostępnione przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu.
12. Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta Polanica-Zdrój na lata 2015-2018.
13. Leszek Barg, Uzdrowisko, [w:] Polanica Zdrój wczoraj i dziś, red. Henryk Grzybowski t.1, Nowa Ruda 2006, s. 81.
14. Henryk Grzybowski, Eberhard Scholz, 100 lat Hali Spacerowej zakładu kąpielowego „Helena” w Polanicy-Zdroju, Ziemia Kłodzka”, nr 216, czerwiec 2012, s. 23-26.
15. Henryk Grzybowski, Zagadka nazwy Altheide, [w:] Polanica Zdrój wczoraj i dziś, red. Henryk Grzybowski, t.1, Nowa Ruda 2006, s. 41.
16. Polanica Zdrój. Studium historyczno-urbanistyczne, Teresa Szymczyk, Donata Wiśniewska, Beata Sebzda, Emilia Dymarska, Wrocław 2006, s. 5.
17. Polanica-Zdrój Zabytki i legendy, Towarzystwo Miłośników Polanicy, Polanica-Zdrój 2009
18. Suchodolski Jacek, Architektura Regionalna Pogranicza Kłodzko-Orlickiego, Starostwo Powiatowe w Kłodzku, Kłodzko 2005.
19. Taubitz Benno, Sierociniec i Dom Ratunku pod wezwaniem Świętej Jadwigi w Polanicy
20. Zdroju, [w:] Polanica Zdrój wczoraj i dziś, red. Henryk Grzybowski t.1, Nowa Ruda 2006, s. 310.
21. Via Polonica, Ekumeniczny i międzyreligijny turystyczny szlak pieszo-rowerowy. Ilustrowany przewodnik z mapami, Polanica-Zdrój 2012.
22. <http://www.tmp-polanica.pl/>
23. www.polanica.pl

11. Spis tabel

1. Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie gminy Polanica-Zdrój.
2. Tabela nr 2. Spis obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy Polanica-Zdrój.
3. Tabela nr 3. Analiza SWOT.
4. Tabela nr 4. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr I.
5. Tabela nr 5. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr II.
6. Tabela nr 6. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr III.

12. Załączniki**Załącznik nr 2 do Zarządzenia nr 188/2021 Burmistrza Miasta Polanica-Zdrój z dnia 29.10.2021 r. w sprawie Gminnej ewidencji zabytków Gminy Polanica-Zdrój**

LP.	ULICA	NR	OBIEKT/ ZESPÓŁ	NR REJESTRU
1	Broniewskiego	2	dom mieszkalny	
2	Broniewskiego	5	dom mieszkalno-gospodarczy	
3	Broniewskiego	9	willa	
4	Broniewskiego	13	dom mieszkalny	
5	Bystrzycka	4	dom mieszkalny	
6	Bystrzycka	6	domy mieszkalne	
7	Bystrzycka	7	dom mieszkalny	
8	Bystrzycka	8	młyn, stodoła, wozownia, stajnia, ob. dom mieszkalny z zabudowaniami gospodarskimi	
9	Bystrzycka	przy nr 8	kapliczka	
10	Bystrzycka	10	dom mieszkalny (willa)	
11	Bystrzycka	11	dom mieszkalny	
12	Bystrzycka	13	dom mieszkalny, ob. budynek mieszkalno-usługowy	
13	Bystrzycka	19	dom mieszkalny	
14	Bystrzycka	22	willa, ob. dom mieszkalny	
15	Bystrzycka	24a	dom mieszkalny	
16	Bystrzycka	27	dom mieszkalny	
17	Bystrzycka	31	dom mieszkalny	
18	Bystrzycka	33	willa	
19	Bystrzycka	34	willa	
20	Bystrzycka	35	willa, ob. dom mieszkalny	
21	Bystrzycka	36	dom mieszkalny	
22	Bystrzycka	43	pensjonat, ob. dom mieszkalny	
23	Bystrzycka	44	willa, ob. dom mieszkalny	
24	Bystrzycka	46	willa	
25	Bystrzycka	48	dom mieszkalny	
26	Chopina	3	dom mieszkalny	
27	Chopina	5	willa, ob. pensjonat „Kolorowe Pola”	
28	Chopina	6	dom mieszkalny	
29	Chopina	9	dom mieszkalny	
30	Chopina	11	dom mieszkalny	
31	Chrobrego	3	dom mieszkalny	
32	Chrobrego	7	willa	
33	Cicha	3	willa	
34	Cicha	4	willa, ob. dom mieszkalny	
35	Cicha	6	willa	
36	Cicha	19	dom mieszkalny	
37	Dąbrowskiego	1a	budynek szlifierni szkła, ob. dom mieszkalny	
38	Dąbrowskiego	przy nr 1a	most przez Bystrzycę Dusznicką	

39	Dąbrowskiego	1b	dom mieszkalny	
40	Dąbrowskiego	1f	dom mieszkalny	
41	Dąbrowskiego	1g	dom mieszkalny	
42	Dąbrowskiego	3	willa, ob. Urząd Miejski	
43	Dąbrowskiego	4	willa	
44	Dąbrowskiego	5	dom mieszkalny	
45	Dąbrowskiego	6	willa	
46	Dąbrowskiego	7	willa, ob. nieużytkowana	
47	Dąbrowskiego	9	dom mieszkalny	
48	Dębowa	1	willa	
49	Dębowa	3	willa	
50	Dębowa	9	dom mieszkalny	
51	Dębowa	11	dom mieszkalny	
52	Dębowa	12	dom mieszkalny	
53	Dębowa	14	pensjonat, ob. Dom Wczasów Dziecięcych „Green Rest”	
54	Dębowa	15	dom mieszkalny	
55	Dębowa	16	dom mieszkalny	
56	Dębowa	18	dom mieszkalny	
57	Dębowa	21	willa	
58	Dworcowa	1	dworzec kolejowy	
59	Dworcowa	2	dom mieszkalny	
60	Elsterska	1	willa	
61	Elsterska	2	dom mieszkalny	
62	Elsterska	4	dom mieszkalny	
63	Elsterska	6	willa, ob. dom mieszkalny	
64	Elsterska	8	willa, ob. „Villa Filmowiec”	
65	Fabryczna	1	dom mieszkalny	
66	Fabryczna	2	willa, ob. dom mieszkalny	
67	Fabryczna	4	dom mieszkalny	
68	Fabryczna	7	dom mieszkalny	
69	Fabryczna	8	klasztor SS Urszulanek	
70	Fabryczna	8	łąącznik w zespole klasztornym	
71	Fabryczna	8	dom mieszkalny w zespole klasztornym	
72	Fabryczna	10	dom mieszkalny	
73	Fredry	2	willa	
74	Fredry	3	dom mieszkalny	
75	Fredry	5	dom mieszkalny	
76	Gajcego	7	dom mieszkalny	
77	Gajcego	9	dom mieszkalny, ob. dom wczasowy „Rzemieślnik”	
78	Gajcego	14	zajazd, ob. dom mieszkalny	
79	Gajcego	22	dom mieszkalny	
80	Gajcego	24	willa	
81	Gajcego	28	dom mieszkalny	
82	Górska	4	dom mieszkalny	
83	Górska	11	dom mieszkalny	

84	Górska	13	willa	
85	Górska	24	dom mieszkalny	
86	Górska	28	dom mieszkalny	
87	Graniczna	4	dom mieszkalny	
88	Graniczna	10	dom mieszkalny	
89	Graniczna	12	dom mieszkalny	
90	Harcerska	1	willa, ob. dom mieszkalny	
91	Harcerska	2	willa	
92	Harcerska	3	dom mieszkalny	
93	Harcerska	4	dom mieszkalny	
94	Harcerska	13	dom mieszkalny	
95	Harcerska	15	dom mieszkalny	
96	Harcerska	17	dom mieszkalny	
97	Harcerska	19	dom mieszkalny	
98	Harcerska	21	dom mieszkalny	
99	Harcerska	25	dom mieszkalno-gospodarczy, ob. dom mieszkalny	
100	Kamienna	1	willa	
101	Kamienna	2	willa	
102	Kamienna	3	willa	
103	Kamienna	8	plebania	
104	Kilińskiego	4	dom mieszkalny	
105	Kilińskiego	7	dom mieszkalny	
106	Kilińskiego	13	dom mieszkalny	
107	Kilińskiego	17	dom mieszkalny	
108	Kilińskiego	21	dom mieszkalny	
109	Kłodzka	1	zajazd, ob. budynek mieszkalno-usługowy	
110	Kłodzka	2	dom mieszkalny	
111	Kłodzka	6	dom mieszkalny	
112	Kłodzka	8	willa	
113	Kłodzka	10	willa, ob. dom mieszkalny	
114	Kłodzka		cmentarz komunalny	
115	Konopnickiej	1	szpital gastrologiczny, ob. pensjonat „Zameczek”	
116	Konopnickiej	2	szpital kardiologiczny, ob. szpital uzdrowiskowy	
117	Konopnickiej	4	dom mieszkalny	
118	Kościelna		kościół parafialny pw. Wniebowzięcie NMP	490/1400/WŁ z dnia 07.03.1994 r.
119	Kościelna		cmentarz katolicki przy kościele pw. Wniebowzięcia NMP	
120	Kościelna	1	Wojewódzki Szpital Chirurgii Plastycznej, ob. nieużytkowany	A/6112 z dnia 26.06.2019 r.
121	Kościelna	2	sierociniec, ob. ośrodek szkolno-wychowawczy	
122	Kościelna	2	brama w zespole dawnego sierocińca	
123	Kościuszki	przy nr 6	kaplica p.w. św. Antoniego	491/924/WŁ z dnia 28.08.1961 r.
124	Kościuszki	przy nr 6	kapliczka przydrożna	
125	Kościuszki	przy nr 10	kapliczka przydrożna	

126	Kościuszki	7	dom mieszkalny	
127	Kościuszki	8	dom mieszkalny	
128	Kościuszki	10	dom mieszkalny	
129	Kościuszki	12	dom mieszkalno-gospodarczy, ob. budynek mieszkalno-usługowy	
130	Kościuszki	13	szkoła	
131	Kościuszki	19	dom mieszkalny	
132	Kościuszki/Warszawska		wiadukt	
133	Kraśnińskiego	2	dom mieszkalny	
134	Kraśnińskiego	4	willa	
135	Kraśnińskiego	5	dom mieszkalny	
136	Kraśnińskiego	6	dom mieszkalny	
137	Kryniczna	3	willa	
138	Kryniczna	7	willa	
139	Kryniczna	9	willa	
140	Kryniczna	11	willa	
141	Kryniczna	15	willa	
142	Kryniczna	17	willa	
143	Kryniczna	19	willa	
144	Kryniczna	21	willa	
145	Leśna	1	dom mieszkalno-gospodarczy	
146	Leśna	3	willa	
147	Leśna	6	willa, ob. pensjonat „Jasny Dwór”	
148	Lipowa	1	dom mieszkalny	
149	Lipowa	2	dom mieszkalny	
150	Lipowa	3	dom mieszkalny	
151	Lipowa	4	dom mieszkalny	
152	Lipowa	5	willa	
153	Lipowa	7	willa	
154	Łąkowa	2	dom mieszkalny	
155	Mariańska	1	pawilon handlowy, ob. kawiarnia	
156	Mariańska	3	willa, ob. pensjonat Panorama	
157	Matuszewskiego	1	laboratorium analityczne, ob. pensjonat „Mała Pieniawa”	
158	Matuszewskiego	2	dom mieszkalny, ob. centrum szkoleniowe	
159	Matuszewskiego	4	willa, ob. hotel „Jantar”	
160	Matuszewskiego	6	dom mieszkalny	
161	Matuszewskiego	8	willa, ob. pensjonat „Villa Polanica”	
162	Matuszewskiego	10	willa, ob. pensjonat „Villa Alina”	
163	Matuszewskiego	12	willa, ob. pensjonat „Villa Arizona”	
164	Matuszewskiego	16	willa	
165	Mickiewicza	7	dom mieszkalny	
166	Mickiewicza	13	dom mieszkalny	
167	Norwida	7	dom mieszkalny	
168	Norwida	9	dom mieszkalny	
169	Ogrodowa	1	dom mieszkalny	
170	Ogrodowa	3	willa, ob. sanatorium NFZ	

171	Ogrodowa	7	willa, ob. dom emeryta i rencisty „Arkadia”	
172	Okrzei	przy nr 1	kapliczka przydrożna	
173	Orzeszkowej	8	dom mieszkalny	
174	Orzeszkowej	10	dom mieszkalny	
175	Owczka	2	willa	
176	Owczka	4	willa	
177	Owczka	9	willa	
178	Owczka	12	willa	
179	Owczka	14	willa	
180	Parkowa	2	Teatr Zdrojowy im. M. Ćwiklińskiej	494/1412/WŁ z dnia 29.08.1994 r.
181	Parkowa	4	sanatorium nr 1 „Wielka Pieniawa”, ob. hotel „Wielka Pieniawa”	
182	Parkowa	4	kotłownia w zespole Sanatorium nr 1	
183	Parkowa		Park Zdrojowy	493/1344/WŁ z dnia 17.04.1991 r.
184	Parkowa	7	dom mieszkalny	
185	Parkowa	9	dom mieszkalny, ob. budynek mieszkalno-usługowy	
186	Parkowa	11	willa, ob. hotel „Bukowy Park”	
187	Parkowa	13	dom wczasowy, ob. hotel „Bukowy Park”	
188	Parkowa	17	willa, ob. hotel „Jantar”	
189	Parkowa	19	dom wczasowy, ob. pensjonat „Willa Storczyk”	
190	Parkowa	21	dom wczasowy, ob. nieużytkowany	
191	Parkowa	23	dom wczasowy, ob. pensjonat „Villa Lessing”	
192	Piastowska	18	willa Glazer, ob. pensjonat	
193	Piastowska	1	dom mieszkalny	
194	Piastowska	3	willa, ob. pensjonat „Villa Aleksandra”	
195	Piastowska	4	willa, ob. pensjonat „Syrena I”	
196	Piastowska	5	willa	
197	Piastowska	6	willa, ob. budynek nieużytkowany	
198	Piastowska	8	willa	
199	Piastowska	10	dom mieszkalny	
200	Piastowska	11	dom mieszkalny	
201	Piastowska	16	dom mieszkalny	
202	Pułaskiego	1	dom mieszkalno-gospodarczy	
203	Pułaskiego	4	dom mieszkalny	
204	Polna	dz. nr 41	cmentarz ewangelicki (nieczynny)	
205	Reymonta	1	zajazd, ob. Klasztor Chrystusa Króla	
206	Reymonta	5	dom mieszkalny	
207	Reymonta	12	dom mieszkalny	
208	Rybna	5	dom mieszkalny	
209	Rybna	7	dom mieszkalny	
210	Sienkiewicza	5	dom mieszkalny	
211	Sienkiewicza	7	dom mieszkalny	
212	Sienkiewicza	8	dom mieszkalny	
213	Sienkiewicza	8	stodoła	

214	Sienkiewicza	8	szopa	
215	Sienkiewicza	przy nr 8	kapliczka przydrożna	
216	Sienkiewicza	12	dom mieszkalny	
217	Sienkiewicza	16	dom mieszkalny	
218	Sokołowskiego	7	dom mieszkalny	
219	Spacerowa	1	willa	
220	Tuwima	2	dom mieszkalny	
221	Tuwima	3	dom mieszkalny	
222	Tuwima	7	dom mieszkalny	
223	Tuwima	9	dom mieszkalny	
224	Tuwima	11	dom mieszkalny	
225	Tuwima	13	willa	
226	Tuwima	15	dom mieszkalny	
227	Warszawska	2	dom mieszkalny	
228	Warszawska	3	willa, ob. dom mieszkalny	
229	Warszawska	4	willa „Poznanianka”, ob. dom mieszkalny	
230	Warszawska	5	willa, ob. dom mieszkalny	
231	Warszawska	6	poczta	
232	Warszawska	7	dom mieszkalny	
233	Warszawska	8	dom mieszkalny	
234	Warszawska	9	dom mieszkalny	
235	Warszawska	12	dom mieszkalny	
236	Warszawska	18	dom mieszkalny	
237	Warszawska	20	dom mieszkalny, ob. siedziba NFZ	
238	Warszawska	21	dom mieszkalny	
239	Warszawska	22	dom mieszkalny	
240	Warszawska	23	dom mieszkalny	
241	Warszawska	24	dom mieszkalny i remiza strażacka	
242	Warszawska	25	dom mieszkalny	
243	Warszawska	27	dom mieszkalny	
244	Wojska Polskiego	1	dom mieszkalny, ob. budynek mieszkalno-usługowy	
245	Wojska Polskiego	2	dom mieszkalno-usługowy	
246	Wojska Polskiego	3	dom mieszkalny, ob. budynek mieszkalno-usługowy	
247	Wojska Polskiego	4	dom mieszkalno-usługowy	
248	Wojska Polskiego	6	dom mieszkalny, ob. budynek mieszkalno-usługowy	
249	Wojska Polskiego	8	dom mieszkalny	
250	Wojska Polskiego	10	willa, ob. Przedszkole	
251	Wojska Polskiego	12	willa, ob. pensjonat „Dworek Genny”	
252	Wojska Polskiego	14	dom mieszkalny	
253	Wojska Polskiego	15	dom mieszkalny	
254	Wojska Polskiego	16	dom mieszkalny	
255	Wojska Polskiego	17	dom mieszkalny	
256	Wojska Polskiego	18	dom mieszkalny	
257	Wojska Polskiego	19	dom mieszkalny, ob. budynek mieszkalno-usługowy	

258	Wojska Polskiego	20	dom mieszkalny	
259	Wojska Polskiego	26	dom mieszkalny	
260	Wojska Polskiego	29	dom mieszkalny	
261	Wojska Polskiego	44	willa	
262	Wojska Polskiego	46	dom mieszkalny	
263	Wojska Polskiego	48	dom mieszkalny	
264	Wojska Polskiego	54	dom mieszkalny	
265	Wojska Polskiego	58	dom mieszkalny	
266	Wojska Polskiego	przy nr 66	wiadukt	
267	Wojska Polskiego	przy nr 68	wiadukt	
268	Wybickiego	5	dom mieszkalno-gospodarczy	
269	Wyspiańskiego	4	dom mieszkalny	
270	Wyspiańskiego	6	dom mieszkalny	
271	Zakopiańska	6	dom mieszkalny	
272	Zakopiańska	8	willa	
273	Zdrojowa	3	dom mieszkalny ob. budynek mieszkalno-usługowy	
274	Zdrojowa	5	teatr, ob. budynek mieszkalno- usługowy	
275	Zdrojowa	6	dom mieszkalny, ob. budynek mieszkalno-usługowy	
276	Zdrojowa	7	dom mieszkalny, ob. budynek mieszkalno-usługowy	
277	Zdrojowa	8	dom mieszkalny, ob. restauracja	
278	Zdrojowa	11	dom mieszkalny, ob. budynek mieszkalno-usługowy	
279	Zdrojowa	12	dom mieszkalno-usługowy	
280	Zdrojowa	16	dom zdrojowy, ob. dom mieszkalno- usługowy	
281	Zdrojowa	17	dom mieszkalny	
282	Zdrojowa	18	kasyno, ob. restauracja Colombina	
283	Zdrojowa	20	dom mieszkalny	
284	Zdrojowa	22	dom mieszkalny, ob. budynek mieszkalno-usługowy	
285	Zdrojowa	23	dom mieszkalny, ob. budynek mieszkalno-usługowy	
286	Zdrojowa	24	dom mieszkalny	
287	Zdrojowa	25	dom mieszkalny, ob. budynek mieszkalno-usługowy	
288	Zdrojowa	27	dom mieszkalny, ob. budynek mieszkalno-usługowy	
289	Zdrojowa	29/31	dom mieszkalny	
290	Zdrojowa	33	dom mieszkalny, ob. budynek mieszkalno-usługowy	
291	Zdrojowa	34	Szkoła, ob. przedszkole	
292	Zdrojowa	37	dom mieszkalny	
293	Zdrojowa	39	Dom Zdrojowy (hala spacerowa)	492/1413/WŁ z dnia 29.08.1994 r.
294	Zdrojowa	39	pijalnia wód mineralnych	492/1413/WŁ z dnia 29.08.1995 r.
295	Zdrojowa	przy nr 40	kapliczka pw. św. Wawrzyńca	
296	Zdrojowa/Tranzytowa		kapliczka pw. NMP	
297	Zwycięzców	2	dom mieszkalny ze szlifiernią i	

			biurami	
298	Zwycięzców	7	dom mieszkalny	
299	Zwycięzców	8	dom mieszkalny	
300	Zwycięzców	9	dom mieszkalny	
301	Żeromskiego	2	dom mieszkalny	
302	Żeromskiego	4	dom mieszkalny	
303	Żeromskiego	5	willa	
304	Żeromskiego	6	willa	
305	Żeromskiego	7	dom mieszkalny	
306	Żeromskiego	19	dom mieszkalny, ob. pensjonat „Narcyz”	
307	Żeromskiego	20	dom mieszkalny	
308	Żeromskiego	28	dom mieszkalny	
309	Żeromskiego	30	dom mieszkalny	
310	Żeromskiego	34	dom mieszkalny	

OBSZARY ZABYTKOWE	STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE	OBSZARY OCHRONY ARCHEOLOGICZNEJ
historyczny układ urbanistyczny miasta Polanica Zdrój wpisany do rejestru zabytków pod nr 489/681/Wł decyzją z dnia 08.12.1977 r.	X	obszar obserwacji archeologicznej dla średniowiecznej miejscowości w najstarszej części Zdroju (układ urbanistyczny wpisany do rejestru) oraz d. wsi Altheide
historyczny układ ruralistyczny - Polanica Górna	X	obszar obserwacji archeologicznej dla średniowiecznej wsi w granicach nowożytnego siedliska
historyczny układ ruralistyczny - Sokołówka	X	X
historyczny układ ruralistyczny - Nowa Sokołówka	X	X
historyczny układ ruralistyczny - Nowy Wielisław	X	X
X	1 w granicach obecnego miasta, poza w/w obszarami	X